

Murteiden kääntäminen Mark Twainin romaanin *Adventures of Huckleberry Finn* kolmessa uudelleensuomennoksessa

Mirette Salminen

Pro gradu -tutkielma

Monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma, englannin kieli

Kieli- ja käännöstieteiden laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Huhtikuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos / Humanistinen tiedekunta

SALMINEN, MIRETTE: Murteiden kääntäminen Mark Twainin romaanin *Adventures of Huckleberry Finn* kolmessa uudelleensuomennoksessa

Tutkielma, 56 s., englanninkielinen lyhennelmä 6 s.

Englanti, monikielisen käännösviestinnän tutkinto-ohjelma

Huhtikuu 2020

Tässä tutkielmassa käsitellään Mark Twainin teoksen *Adventures of Huckleberry Finn* murrepiirteiden kääntämistä eriaikaisissa uudelleensuomennoksissa. Tutkimusaineistona on Kivimiehen suomennos vuodelta 1927, Laineen suomennos vuodelta 1972 sekä Lindholmin suomennos vuodelta 2018. Tutkielman ensisijaisena tavoitteena on selvittää, millaisin eri keinoin suomentajat ovat luoneet puheen illuusiota suomennoksissa ja miten eri suomennoksissa on onnistuttu luomaan kielellistä variaatiota puhujien välille. Lopuksi pohditaan, miksi romaanista julkaistaan aina vain uusia suomennoksia. Suomennosten analyysiin sovelletaan Tiittulan ja Nuolijärven määrittelemiä puheen illuusion keinoja, jotka on tämän tutkimuksen tarkoituksiin jaettu neljään luokkaan: äänne- ja muotopiirteet, sanasto, lauserakenne sekä sanoman muotoilu.

Analyysissa selvisi, että kaikki suomentajat ovat käyttäneet puheen illuusion keinoja melko monipuolisesti. Kivimiehen suomennoksessa esiintyy radikaalejakin valintoja, mutta monilta osin hän on pyrkinyt jäljittelemään englanninkielisessä lähtötekstissä käytettyjä puhekielisyyksiä mahdollisimman tarkkaan. Laine on tehnyt suomennoksessaan muita suomentajia rohkeampia valintoja, ja käyttänyt sekä suomen paikallismurteita että yleispuhekieltä. Lindholm puolestaan on ratkaissut murteiden kääntämisen haasteen käyttämällä yleispuhekielen eri asteita.

Kaikissa suomennoksissa on onnistuttu luomaan jonkin verran kielellistä variaatiota eri hahmojen välille. Kielellinen variaatio on kuitenkin selkeämpää Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa. Analyysin perusteella voidaankin päätellä, että erityisesti puhujakohtaisen kielellisen variaation välittäminen suomennoksissa on melko haastavaa, jos käytetään vain yleispuhekielen eri asteita. Lindholm on kuitenkin tällä valinnalla onnistunut välttämään puheen liiallisen leimallisuuden.

Havaintojen perusteella voidaan todeta, että uusi Lindholmin suomennos on tervetullut lisä romaanin suomennosvalikoimaan. Puhekielisyyys ja kielellinen variaatio eivät ole Lindholmin suomennoksessa yhtä suuressa roolissa kuin Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa, vaan Lindholmin suomennoksessa korostuvat ennen kaikkea Twainin mielikuvituksellisen tarinan juonenkäänteet. Lindholmin suomennoksen teksti on myös huomattavasti aiempia suomennoksia helppolukuisempaa.

Avainsanat: kääntäminen, uudelleenääntäminen, kielellinen variaatio, murteet, puhekieli

Sisällys

1.	Johdanto.....	1
2.	Kaunokirjallisuus ja uudelleenkääntäminen.....	3
2.1.	Uudelleenkääntämisen käsite.....	3
2.2.	Miksi uudelleenkäännöksiä tehdään?	3
2.3.	Uudelleenkääntämisen tutkimus.....	5
3.	Puhekieli käännöskirjallisuudessa.....	7
3.1.	Puhuttu ja kirjoitettu kieli.....	7
3.2.	Kielellinen variaatio kirjallisuudessa.....	8
3.3.	Murteiden kääntäminen.....	9
4.	Aineisto.....	11
4.1.	Mark Twain ja <i>Adventures of Huckleberry Finn</i>	11
4.2.	Romaanin suomennokset.....	13
4.3.	Tutkimusaineiston ongelmia.....	15
5.	Tutkimusmenetelmä.....	16
5.1.	Äänne- ja muotopiirteet.....	16
5.2.	Sanasto.....	17
5.3.	Lauserakenne.....	17
5.4.	Sanoman muotoilu.....	18
6.	Aineiston analyysi.....	19
6.1.	Puheen illuusion keinot: Jimin puhe.....	20
6.1.1.	Äänne- ja muotopiirteet.....	21
6.1.2.	Sanasto.....	24
6.1.3.	Lauserakenne.....	26
6.1.4.	Sanoman muotoilu.....	27
6.2.	Puheen illuusion keinot: Huckleberryn puhe.....	29
6.2.1.	Äänne- ja muotopiirteet.....	30

6.2.2.	Sanasto.....	32
6.2.3.	Lauserakenne	34
6.2.4.	Sanoman muotoilu.....	35
6.3.	Puheen illuusion keinot: kuninkaan puhe	36
6.3.1.	Äänne- ja muotopiirteet	36
6.3.2.	Sanasto.....	38
6.3.3.	Lauserakenne	39
6.3.4.	Sanoman muotoilu.....	39
6.4.	Puheen illuusion keinot: tyhjäntoimittajien puhe	40
6.4.1.	Äänne- ja muotopiirteet	40
6.4.2.	Sanasto.....	41
6.4.3.	Lauserakenne	42
6.4.4.	Sanoman muotoilu.....	43
6.5.	Analyysin yhteenveto ja pohdintaa	44
6.5.1.	Puheen illuusion keinojen käyttö.....	44
6.5.2.	Kielellinen variaatio	46
6.5.3.	Uudelleenkäännösten tarpeellisuus.....	48
7.	LOPUKSI	51
	Aineisto.....	54
	Lähteet	54
	ENGLISH SUMMARY	I

1. Johdanto

Murteiden kääntämistä kielestä toiseen on aina pidetty haasteellisena. Alkuperäisen tekstin murrepiirteitä ja puhekielisyyksiä on käytännössä mahdotonta välittää käännöksessä sellaisenaan, sillä eri kielten murrejärjestelmät eivät koskaan vastaa toisiaan täysin. Kaunokirjallisuudessa murteita ja puhekieltä kuitenkin hyödynnetään yleensä teoksen henkilöhahmojen karakterisaatioissa, joten kielen taustalla olevan tiedon pitäisi välittyä jollain tapaa myös käännöksessä. Vielä ei ole löydetty yhteisymmärrystä siitä, mikä olisi oikea tapa kääntää murteita toiselle kielelle, joten kääntäjät saattavat päätyä hyvinkin erilaisiin ratkaisuihin.

Kirjoitetussa kielessä on haastavaa ilmaista aitoa puhekieltä, sillä kirjoitetun ja puhutun kielen ilmaisukeinot ja tehtävät eroavat toisistaan niin merkittävästi. Kirjoittajan täytyy sen sijaan pyrkiä luomaan tekstiin illuusiota puhutusta kielestä. Puheen illuusiota on mahdollista luoda kaunokirjallisuudessa kaikilla kielen eri tasoilla; onnistuneessa tekstissä kirjoittaja onkin käyttänyt puheelle tyypillisten äänne- ja muotopiirteiden lisäksi myös murteellista tai tyyliiltään arkista sanastoa, puheenomaisia lauserakenteita sekä muita sanoman muotoilun keinoja puheen illuusion luomiseen. (Tiittula & Nuolijärvi 2013) Kääntäjän tehtävä on siis tulkita lähtötekstin murrepiirteet ja puheenomaisuudet, ja sitten löytää keinot välittää ne kohdekieleen.

Kenties juuri murteiden kääntämisen asettaman haasteen vuoksi Mark Twainin teoksesta *Adventures of Huckleberry* on julkaistu vuosien saatossa useita uudelleensuomennoksia. Twain on käyttänyt alkuteoksessa useita eri englannin kielen murteita, ja jokainen kääntäjä on tehnyt omanlaisiaan valintoja näiden kääntämisessä. Ei ole siis yllättävää, että suomennosten välillä on suuria eroja. Eri kustannusyhtiöt ovat vuorollaan suomennuttaneet teoksen uudelleen muutaman vuosikymmenen välein; teoksen on kääntänyt vuosien varrella ainakin Tyko Hagman, Yrjö Kivimies, Kirsti Laipio ja Jarkko Laine. Viimeisimpänä klassikkoteos suomennettiin uudelleen vuonna 2018 Kustannusosakeyhtiö Siltalan 10-vuotisjuhlan kunniaksi. Kääntäjä oli Juhani Lindholm.

Tarkastelen pro gradu -tutkielmassani murteiden kääntämistä romaanin *Adventures of Huckleberry Finn* kolmessa eri uudelleensuomennoksessa: Kivimiehen suomennos vuodelta 1927, Laineen suomennos vuodelta 1972 sekä Lindholmin suomennos vuodelta 2018. Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena on selvittää, millä

puheen illuusion keinoilla eri suomentajat ovat luoneet puheen illuusiota käännösversiossaan. Tähän kysymykseen etsitään vastauksia analysoimalla teoksen päähahmojen Jimin ja Huckleberry Finnin puhetta sekä sivuhahmojen kuninkaan ja tyhjäntoimittajien puhetta.

Tämän lisäksi haluan myös tarkastella, miten eri suomennoksissa on onnistuttu säilyttämään alkuteoksen kielellistä variaatiota. Tutkimukseni perustuu olettamukseen, että Mark Twainin englanninkielisessä alkuteoksessa hahmot puhuivat eri murteilla, koska kirjailija halusi tällä korostaa hahmojen välisiä eroja. Tätä olettamusta tukee myös Twainin kirjoittama selitys teoksen alussa, jossa korostetaan sitä, että eri murteiden käyttö oli täysin tarkoituksellista ja harkittua. Lopuksi myös pohdin, miksi tästä klassikkoteoksesta julkaistaan yhä vain uusia suomennoksia, erityisesti syitä siihen, millaiset tekijät vaikuttivat päätökseen tehdä uusin, Lindholmin suomennos vuonna 2018.

Aloitan tutkimuksen esittelemällä tutkimuksen teoriataustan. Tutkimuksen teoriaosuus on jaettu kahteen osaan: toisessa luvussa käsitellään uudelleenkäntämistä ja kolmannessa luvussa puhekielen käyttöä käännöskirjallisuudessa. Neljännessä luvussa esitellään aineisto eli lähtöteksti sekä kolme eri suomennosta. Viidennessä luvussa esitellään tutkimuksen analyysissä käytetyt menetelmät, jotka perustuvat Liisa Tiittulan ja Pirkko Nuolijärven teoksessa *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa* (2013) esiteltyihin puheen illuusion keinoihin. Kuudennessä luvussa analysoidaan puheen illuusion keinoja kolmessa eri suomennoksessa. Viimeisessä luvussa tehdään yhteenveto tutkimuksen tuloksista.

2. Kaunokirjallisuus ja uudelleenkääntäminen

Tässä luvussa määritellään uudelleenkääntämisen käsite ja pohditaan, minkä takia uudelleenkäännöksiä tehdään. Sen lisäksi esitellään myös uudelleenkääntämisen tutkimuksen pääsuuntauksia.

2.1. Uudelleenkääntämisen käsite

Tämän tutkimuksen tarkoituksiin uudelleenkäännöksestä käytetään Kaisa Koskisen ja Outi Paloposken (2010) määritelmää, jonka mukaan uudelleenkäännös on toinen tai myöhempi käännös samasta tekstistä samaan kohdekieleen. Siobhan Brownlie (2006, 146) toteaa, että vaikka ilmiö voi koskea myös muunlaisia tekstejä, useimmiten uudelleenkääntämisen kohteena on kaunokirjallisia tekstejä, kuten pyhiä kirjoituksia, klassikkoteoksia ja draamatekstejä. Myös tässä tutkimuksessa keskitytään kaunokirjallisuuden uudelleenkääntämiseen. Koskinen ja Paloposki (2015, 9) kuitenkin huomauttavat, että teoksesta voi esimerkiksi ilmestyä kaksi eri käännöstä hyvinkin lyhyen ajan sisällä, tai uudelleenkäännös saatetaan tehdä eri painoksesta kuin aiemmat käännökset. Toisaalta käännöksiä voidaan tehdä myös samanaikaisesti, jolloin käännösversioiden eroihin ei vaikutakaan ajallinen konteksti, vaan muut tekijät, kuten yleisö, tulkintaerot tai käännöksen tarkoitus.

Tämän lisäksi uudelleenkääntämisen määritelmä on ongelmallinen sen takia, että joskus uudelleenkäännöksen ja tarkistetun käännöksen välinen raja voi olla hyvinkin häilyvä. Tekstin tarkistettua versiota voi ehkä pitää ensimmäisenä askelena kohti uudelleenkääntämistä, sillä siinä muokataan, korjataan tai modernisoidaan olemassa olevaa käännöstä uudelleenjulkaisua varten. Aina ei ole kuitenkaan selvää, missä raja menee; kääntäjä saattaa käyttää aikaisempaa käännöstä apuna uudelleenkäännöstä tehdessä, ja pitkätkin pätkät tekstiä saattavat olla täysin samaa tekstiä kuin aikaisemmassa versiossa. (Paloposki ja Koskinen 2010, 44) Voi siis olla vaikeaa määritellä, missä kohtaa tarkistettua versiota aletaan kutsua uudelleenkäännökseksi, tai miten paljon eroja siinä täytyy olla aiempaan käännökseen verrattuna.

2.2. Miksi uudelleenkäännöksiä tehdään?

Monia kaunokirjallisuuden teoksia, erityisesti klassikkoteoksia, on suomennettu samasta lähtöteoksesta useampaan kertaan. Samasta teoksesta saattaa olla samaan aikaan markkinoilla useita erilaisia versioita, vaikka yleistä onkin, että tietty versio on muita

suositumpi. Şehnaz Tahir Gürçağların (2009, 485) mukaan kaunokirjallisuuden uudelleenkäännöksiä pidetään kuitenkin yleensä positiivisena ilmiönä, joka tekee kirjallisuudesta monimuotoisempaa ja tarjoaa lähdetekstistä eri tulkintoja. Yleensä päätös uudelleenkäännöksen tarpeesta perustuu moneen eri tekijään.

Kuten Isabelle Desmidt (2009, 670) toteaa, kääntäminen tarjoaa ratkaisun kielten välisiin viestinnällisiin ongelmiin. Sen vuoksi käänöksessä täytyy ottaa huomioon kaikki viestintätilanteen eri tekijät, jotta viestinnän ongelmaan löydetään oikeanlainen ratkaisu. Käänöksiä tulisikin aina tarkastella siinä kontekstissa, jossa ne on luotu, sillä käänöksen laatu on suhteessa senhetkiseen kontekstiin. Tämän vuoksi ei ole – eikä tule ikinä olemaan – niin sanottua täydellistä käänöstä. Täydellinen käänös on suhteellinen käsite, ideaali, jota ei todellisuudessa ole olemassa. Janje Li (2013, 1911) kuitenkin toteaa, että vaikka absoluuttisen käänösihanteen standardin luominen on mahdotonta, voidaan ihanteellista käänöstä toki pyrkiä kuvailemaan. Li selittää, että ihanteellinen käänös olisi täydellinen ymmärrettävyyden ja ilmaisun tasolla; sen pystyisi ymmärtämään täysin virheettömästi eikä tulkinnasta jäisi mitään puuttumaan. Se myös vastaisi sisällöltään lähtötekstiä täysin, mutta tekstin muoto puolestaan saattaisi olla jopa lähtötekstiä parempi. Näiden ominaisuuksien laatua määrittelevät normit kuitenkin muuttuvat jatkuvasti, joten käänös voi olla täydellinen vain tietyssä ajassa, paikassa ja tilanteessa.

Käänöksen muotoon vaikuttavat siis itse käännettävän tekstin lisäksi myös kaikki käänöksen sidosryhmät (esimerkiksi kirjailija, kääntäjä ja käänöksen lukija), käänöksen tarkoitus sekä useat eri käänökseen vaikuttavat normit. (Desmidt 2009, 670) Myös Irmeli Helin (2005, 145) korostaa tätä käänösten relatiivisuutta; kieli, yhteiskunta, ideologia, kulttuuri sekä kieli- ja kulttuuriyhteisöjen vuorovaikutus muuttuu jatkuvasti, joten ei ole yllättävää, että muuttuvassa ympäristössä on tarvetta uusille käänösversioille. Uudelleenkäänös pyrkii vastaamaan muuttuvan kulttuurin uusin vaatimuksiin, kun olemassa olevan käänösversio ajatellaan olevan vanhentunut tai muuten sopimaton siinä ajassa ja tilanteessa, jossa sitä luetaan. Jinfeng Zhang (2013, 1412) tiivistää tämän ajatuksen seuraavasti: uudelleenkäänös on tulos siitä, että kirjailijan ja kääntäjän, kääntäjän ja lukijoiden tai menneen ajan ja nykyajan välillä ei ole ollut täydellistä ymmärrystä. Andrew Chesterman (1997, 184) esittää vastaavan ajatuksen: vaikka kaikki lukijat pyrkivät tulkitsemaan ja ymmärtämään lukemaansa, tämä prosessi on täysin relatiivinen, minkä vuoksi myös täydellinen ymmärrys on

relatiivinen käsite. Ajan kuluessa teksti saattaa vaikuttaa vanhentuneelta tai siinä on vanhanaikaisia piirteitä, jotka johtavat uudelleenkiäännöksen tarpeeseen tai ainakin oletettuun tarpeeseen.

Irma Sorvali ja Kaisa Häkkinen (2007, 386) muistuttavat, että kääntäjällä on aktiivinen rooli alkuteoksen tulkinnassa. Kääntäjä ei pelkästään välitä vieraskielistä tekstiä toiseen kieleen ja kulttuuriin määrittelemättömällä tavalla, vaan kääntäjä tulkitsee alkuteoksen omien periaatteidensa, näkemystensä ja tavoitteidensa perusteella. Vaikka uudelleenkiäännökseen vaikuttavat myös yllä mainitut ulkoiset tekijät, on kiäännös aina tekijänsä näköinen teos. Se ei siis suoraan saavuta lähtötekstin saavuttamaa asemaa klassikkoteoksena. Antoine Berman (1990, 1–2) selittää, että vaikka alkuperäinen klassikkoteos saavuttaa yleensä kulttuurissaan pysyvän aseman, josta lukijat eivät vaadi päivitettyjä versioita, klassikkoteoksen kiäännökseen kohdistuu kritiikkiä ja paineita julkaista uusi versio, kun aiemman version todetaan olevan jollain tapaa epäsojiva tai vanhentunut.

Lawrence Venuti (2004, 25–26) toteaa, että uudelleenkiäännöksiin vaikuttavat myös aiemmat kiäännökset. Kun syntyy päätös tehdä uudelleenkiäännös, siihen usein vaikuttaa se, että aiemmassa kiäännöksessä tehdyt valinnat eivät enää sovi aikaansa tai vanhassa kiäännöksessä ajatellaan olevan puutteita. Myös Isabelle Vanderschelden (2000, 8) on esittänyt vastaavan näkemyksen; uudelleenkiäännöksen kiääntäjä on tietoinen aiemman kiäännöksen saamasta vastaanotosta, ja siten myös tietää, mitkä sen piirteet eivät olleet lukijoiden mielestä hyväksyttäviä. On siis väistämätöntä, että kiääntäjä pyrkii huomioimaan myös nämä seikat tehdessään uudelleenkiäännöstä, sillä hän on tietoinen, mitä aiemmissa kiäännöksissä kritisoitiin ja miltä osin sen ajatellaan olevan epäsojiva senhetkiseen kontekstiin.

2.3. Uudelleenkiääntämisen tutkimus

Kuten aikaisemmin todettiin, uudelleenkiääntämisen kohteena on useimmiten kaunokirjallisuuden tekstejä, ja nämä ovat myös uudelleenkiääntämisen tutkimuksen keskipisteenä (Brownlie 2006, 146). Tämän vuoksi moni uudelleenkiääntämisen teorian havainnoista perustuukin kaunokirjallisuuden tutkimukseen, eivätkä ne välttämättä päde muunlaisten tekstien uudelleenkiäännöksiin. Koskinen ja Paloposki (2010) toteavat, että vaikka uudelleenkiääntämisen tutkimuksen kattava teoriatausta ei ole vielä kovin pitkälle kehitetty, kirjallisuuden alalla tehdyt klassikkoteosten tapaustutkimukset ovat nostaneet

esiin uusia mielenkiintoisia havaintoja uudelleenkäännöksistä. Venuti (2004, 25–27) selittää, että uudelleenkäntämisen ilmiö on vahvasti kytköksissä klassikkoteoksiin. Toisaalta uudelleenkäännökset tukevat klassikoiden jatkuvaa menestystä, sillä uudelleentulkintojen ansiosta klassikkoteokset kehittyvät yhteiskunnan mukana ja vastaavat lukijoiden tarpeisiin paremmin. Toisaalta taas klassikkoteoksia käännetään uudelleen sen vuoksi, että niille on eniten kysyntää ja uudelle tulkinnalle löytyy aina lukijoita.

Tunnetuin uudelleenkäntämisen teorioista on niin sanottu uudelleenkäntämishypoteesi, jonka perusoletus on, että uudempi uudelleenkäännös on aina lähempänä alkutekstiä kuin aiemmat käännökset. Teoria on alun perin Antoine Bermanin (1990, 3) näkemys siitä, miksi uudelleenkäännöksiä ylipäätään tehdään. Hän väittää aiempien käännösten olevan jollakin tapaa heikompia ja uskoo, että uudelleenkäännöksissä pyritään paremmin välittämään alkuperäisteoksen viesti. Bermanin (1990, 3–4) mukaan ensimmäinen käännös on aina kotouttava ja lähinnä esittelee teoksen kohdekulttuurissa, eikä se voi ikinä olla erinomainen käännös. Myöhemmät käännökset sen sijaan ovat aiempia vieraannuttavampia ja uskollisempia lähtötekstin sanomalle. Bermanin jälkeen uudelleenkäntämishypoteesia ovat tutkineet muun muassa Chesterman (2000), Brownlie (2006) sekä Koskinen ja Paloposki (2015). Uudelleenkäntämishypoteesi on kuitenkin sittemmin falsifioitu, eikä sillä pystytä selittämään uudelleenkäntämisen ilmiötä. Joissakin tapauksissa myöhemmät käännökset ovat vieraannuttavampia kuin aiemmat käännökset, mutta teoria ei päde kaikkiin tapauksiin eikä siinä huomioida kaikkia uudelleenkäntämiseen vaikuttavia seikkoja (Koskinen ja Paloposki 2010).

Vaikka uudelleenkäntämishypoteesi on ollut kenties hallitsevin suuntaus uudelleenkäntämisen tutkimuksessa, on tutkimuskentällä myös muita ilmiötä selittäviä teorioita. Brownlien (2006, 150) mukaan jatkuvasti kehittyvät kielen, kirjallisuuden ja käntämisen normit vaikuttavat uudelleenkäännöksiin, ja uudelleenkäännökset voivatkin paljastaa yhteiskunnan normien muutoksia. Tätä näkemystä tukee esimerkiksi Miryam Du-Nourin tutkimus (1995), joka osoitti uudelleenkäännösten olevan vahvasti sidoksissa muuttuviin käännösnormeihin, sekä Pekka Kujamäen tutkimus (2001), jossa selvitettiin eri ideologioiden vaikutusta uudelleensuomennoksiin. Myös Venuti (2004) tutki uudelleenkäntämistä suhteessa normeihin, ja totesi vallitsevien kirjallisuuden normien ja perinteiden vaikuttavan myös siihen, mitä tekstejä käännetään uudelleen.

3. Puhekieli käänöskirjallisuudessa

Tässä luvussa määritellään ensin, miten puhuttu ja kirjoitettu kieli eroavat toisistaan. Pohdimme myös, miten kirjallisuudessa hyödynnetään kielellistä variaatiota. Sen jälkeen esitellään mahdollisia ratkaisuja murteiden kääntämiseen.

3.1. Puhuttu ja kirjoitettu kieli

Lehikoinen (2005, 90) määritelmän mukaan yleiskieli on kieliyhteisön jäsenten yhteinen kielimuoto, joka noudattaa yleisesti hyväksytyjä normeja. Yleiskieli on kaikkien kielen puhujien ymmärrettävissä, eli se on kaikille suomalaisille yhteinen kielimuoto. Pirjo Hiidenmaa (2005) selittää, että tämä erottaa sen paikallisista ja alueellisista murteista. Alexandra Assis Rosa (2012, 83) kuitenkin muistuttaa, että yleiskieltä ei voi pitää kielen neutraalina muotona, sillä yleiskieltä pidetään usein sosiokulttuurisesti muiden kielimuotojen yläpuolella.

Yleiskielen on yleensä ajateltu viittaavan suomen kirjakieleen, mutta Sampo Nevalainen (2013, 3) jakaa yleiskielen edelleen sen kirjoitettuun varianttiin, kirjakieleen, sekä sen puhuttuun varianttiin eli yleispuhekieleen. Tässä tutkimuksessa ei niinkään keskitytä kirjakielen käyttöön kirjallisuudessa, vaan painopiste on yleispuhunkielen eri asteissa sekä murteissa. Hiidenmaa (2005) selittää, että tutkijat ovat yleensä määritelleet yleispuhunkielen sellaiseksi puhutun kielen muodoksi, joka ei noudata kirjakielen normeja mutta joka ei myöskään ole selvästi murrettakaan. Yleispuhunkiessä esiintyy siis sellaisia puheenomaisia piirteitä, jotka ovat levinneet laajalti eri alueiden puhunkielen. Yleispuhunkieli ei ole kuitenkaan tarkkaan määritelty kielimuoto, vaan siinä saattaa esiintyä paljonkin vaihtelua esimerkiksi puhujan iän, sosiaalisen luokan ja koulutuksen mukaan (Lehikoinen 2005, 91).

Murteellinen kieli puolestaan on sellainen kielimuoto, jota tietyn alueen paikallaan pysynyt väestö puhuu. Murre eroaa muista kielimuodoista esimerkiksi sanastoltaan tai kieliopin konventioiltaan. Eri murteet kehittyivät Suomessa aikakautena, jona ihmiset liikkivat vähemmän, ja jokaiselle tietyllä alueella olevalle yhteisölle kehittyi oma kielimuotonsa. (Lehikoinen 2005, 91)

Tässä tutkimuksessa ”puhunkielisyyksiksi” tai ”puhutun kielen keinoiksi” kutsutaan sellaisia kirjoitettuun kieleen tuotuja piirteitä, joita esiintyy yleispuhunkiessä, mutta ei kirjakielessä. ”Murrepiirteiksi” puolestaan nimitetään sellaisia kielen piirteitä,

jotka ovat tietyille tai tietyille murteille ominaisia kielen piirteitä. Norminmukaista kielenkäyttöä, jossa ei ole mitään puhekielisyksiä, kutsutaan tarvittaessa kirjakieleksi.

3.2. Kielellinen variaatio kirjallisuudessa

Kuten Assis Rosa (2012, 77) toteaa, jokaisessa kielessä on kielellistä variaatiota. Kieli muuttuu ajan myötä, joten eri sukupolvet saattavat puhua kieltä hyvinkin eri tavalla. On myös tavallista, että kielellistä variaatiota esiintyy esimerkiksi eri alueiden välillä, erilaisten sosiaalisten ryhmien välillä tai ammattiryhmien välillä. Toisaalta saman puhujankin puheessa on yleensä kielellistä variaatiota tilanteen mukaan; virallisten ja epävirallisten keskustelutilanteiden välillä puhujien puhetapa usein vaihtelee suurestikin.

M.A.K Halliday (1986, 44) on jaotellut kielellisen vaihtelun sosiaaliseen variaatioon ja funktionaaliseen variaatioon. Sosiaalisella variaatiolla tarkoitetaan henkilön puhetapaa, joka kiinnittää hänet sosiaaliseen ympäristöönsä. Sosiaaliseen variaatioon vaikuttaa yleensä esimerkiksi se, mistä puhuja on kotoisin, mihin yhteiskunnalliseen luokkaan hän kuuluu tai minkä ikäinen hän on. Funktionaalisella variaatiolla sen sijaan viitataan rekisteriin, joka on tiiviimmin yhteydessä puhetilanteeseen. Henkilön puhuma rekisteri voi vaihdella sen mukaan, missä tilanteessa henkilö puhuu, millainen rooli hänellä on tilanteessa ja mitä hän haluaa saavuttaa. Puhetapa on siis henkilön taustan lisäksi tiiviisti sidoksissa puhetilanteeseen, ja henkilön puhetapa voi vaihdella paljonkin tilanteen mukaan.

Assis Rosa (2012, 82) kuitenkin korostaa, että kirjallisuudessa käytetty kielellinen variaatio eroaa monella tapaa todellisen puheen kielellisestä variaatiosta; kirjallisuudessa kielellinen variaatio perustuu usein sociolinguvistisiin stereotyyppioihin, joiden avulla kirjoittaja pyrkii karakterisoimaan teoksen henkilöihahmoja. Jing Yu (2017, 56) korostaa myös yleiskielen käytön tärkeyttä kielellisessä variaatiossa; murteita ja puhekielisyksiä heijastetaan aina yleiskieliseen tekstiin, ja näiden erot luovat merkitystä puhekielen ja murteiden käytölle. Kielellistä variaatiota voi toteuttaa myös hyödyntämällä kielen eri rekistereitä. Yun (2017, 59) mukaan myös yleiskielen eri rekistereissä voi olla ominaisuuksia, jotka yhdistetään tiettyyn sosiaaliseen asemaan tai ihmisryhmään yhteiskunnassa. Yleiskielen eri rekistereillä voi siis kirjallisuudessa välittää samanlaisia asioita kuin eri murteilla, vaikkakin tällaisessa tapauksessa kielellinen variaatio luo kontrastia saman kulttuurin sisäisten ryhmien välille.

Kuten Nevalainen (2003, 4) toteaa, kirjoitetussa tekstissä puheenomaisuuksilla pyritään kiinnittämään huomiota puhujan persoonaan tai puheen aitouteen. Samalla Nevalainen kuitenkin toteaa, että kirjoittajan tulee olla varovainen, jotta käytetyn murteen epäaitous tai vaikealukuisuus eivät vaikuta lukijan kokemukseen; tekstin puheenomaisuuksien ei tulisi olla häiritseviä tai viedä huomiota liiaksi pois aiheesta. Jos kirjoittaja siis hyödyntää tekstissä puheen illuusion keinoja, on myös muistettava, että niiden liiallinen käyttö saattaa vaikuttaa tekstin luettavuuteen.

Aila Mielikäinen (2001) selittää, että käännöksissä puhekielen tai murteen illuusion luominen onnistuu helpoimmin muokkaamalla äännepiirteet ja taivutusmuodot halutulle puhetavalle tyypilliseksi. Nämä kielen piirteet erottavatkin eri suomen kielen murteet toisistaan selkeimmin. Toisaalta Mielikäinen myös korostaa, että kääntäjän tehdessä perusteellista työtä murteellisuus näkyy myös käännöksen lauserakenteissa, fraseologiassa ja idiomeissa. Murteellisissa käännöksissä on myös tavallista, että kääntäjä on käyttänyt runsaasti murteellista sanastoa.

3.3. Murteiden kääntäminen

Kuten Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 238) osoittavat, puhutun kielen kääntäminen voi olla hyvinkin haastavaa. Eri kielissä on erilaisia puhutun kielen piirteitä, ja ne saattavat sijoittua kielen eri tasoille. Myös kulttuurit kohtelevat puhekieltä eri tavoin, eikä kaikissa käännöskulttuureissa välttämättä ole hyväksyttävää käyttää puhekielen piirteitä kirjallisuuden teksteissä. Puhekielen käyttö kirjallisuudessa myös muuttuu jatkuvasti kohdekulttuurin normien mukana.

Samalla, kun kääntäjä pohtii kääntämiseen ja tekstiin liittyviä normeja, tulee hänen kuitenkin myös pitää mielessään alkuteos ja sen kirjoittaja. Kääntäjä toimii kahden kulttuurin välillä, ja hänen tulee varmistaa, että samalla kun käännös toimii itsenäisenä tekstinä kohdekulttuurissa, se edustaa myös vieraasta kulttuurista lähtöisin olevaa alkutekstiä. Oili Suominen (2005: 102) muotoilee tämän niin, että uskollisuus tarkoittaa, että kääntäjä on uskollinen kirjailijalle ja hänen maailmalleen, mutta samalla myös kohdekielelle ja sen tavalle ilmaista asioita. Murteiden ja puhekielisyyksien taustalla olevien sosiaalisten, ideologisten tai jopa poliittisten konnotaatioiden vuoksi niiden käytöstä voi olla apua kompleksisten henkilöhahmojen luomisessa. Samalla se on yksi haastavimmista käännösongelmista. Kääntäjä ei siis voi aivan täysin ohittaa alkuteoksessa tehtyjä valintoja, sillä jokaisella kirjailijan valitsemalla yksityiskohdalla

voi olla tarkoitus, jota kääntäjän pitää pyrkiä kunnioittamaan ja välittämään myös käännöksen kohdeyleisölle.

Käännösteoreetikot ovat yleisesti pitäneet murteiden kääntämistä mahdottomana tehtävänä, sillä jokainen murre on sidoksissa maantieteelliseen alueeseen ja jokaiseen murteeseen liittyy omanlaisiaan ennakoasenteita, käsityksiä ja stereotyyppioita (Tiittula & Nuolijärvi 2013, 244). On siis käytännössä mahdotonta korvata alkuteoksen murre jollain kohdekulttuurissa olemassa olevalla murteella niin, että se viestisi täsmälleen samoja, alkuteoksen kirjailijan tarkoittamia asioita käännöksen lukijalle. Kuten Berman (2004, 286) toteaa, kansankieli on aina tiukasti sidottu maantieteelliseen alueeseen eikä sitä voi kääntää suoraan toiselle kielelle. Leticia Santamaría Ciordian (2012, 57–58) mukaan murteelliset kielen muodot osoittavat eri puheyhteisöjen sosiaalista ja kielellistä erilaisuutta ja korostavat kielen olevan sosiaalinen indikaattori ja siten myös sosiaalisen viestin välittäjä. Candace Whitman-Linsen (2001, 155) puolestaan toteaa, että eri sukupolvet ja sosiaaliset luokat kehittävät omia tapoja viitata samoihin asioihin, ja tämä erottaa heidät muista ryhmistä. Tekstin sävyllä voi siis monella tapaa olla suurempi vaikutus kuin itse sanojen merkityksillä.

Murteiden ja puhekielisyyksien kääntämiseen on käytännössä mahdotonta löytää kaikin puolin täysin tyydyttävää ratkaisua. Sara Ramos Pinton (2009: 291) mukaan murteiden kääntämiseen liittyy paljon pragmaattisia ja semioottisia vaikeuksia. Murteet tuovat tekstiin aina lisämerkityksiä, sillä ne saattavat viestiä murteiden puhujien sosiokulttuurisesta asemasta tai etnisestä taustasta. Kääntäjä voi siis väärillä valinnoilla muuttaa tai heikentää teoksen sisäistä koherenssia. Tutun murteen käyttäminen teoksessa, joka sijoittuu täysin vieraaseen kulttuuriseen ympäristöön saattaa tuntua lukijasta oudolta tai ristiriitaiselta.

Vaikka on erittäin vaikea määritellä parasta tapaa kääntää murteita, muunlaiset puhekielisyydet eivät välttämättä aiheuta aivan yhtä paljon vaikeuksia. Yleensä kohdekielessä on kielen variantteja, jotka viestivät esimerkiksi puhujan sosiaalisesta asemasta tai iästä. Kohdekielessäkin siis todennäköisesti on tapa, jolla kääntäjä pystyy luomaan eron afroamerikkalaisen orjan Jimin ja hienostorouvan puheen välille. Suomessa kirjakielen ja puhekielen välille mahtuu koko kirjo erilaisia puhetapoja ja -rekistereitä.

4. Aineisto

Tutkimukseni aineistona on Mark Twainin romaanin *Adventures of Huckleberry Finn* kolme eriaikaista suomennosta, joista varhaisin on julkaistu vuonna 1927 ja viimeisin vuonna 2018. Näistä kolmesta suomennoksesta on analysoitu luvut 8, 21, 26 ja 41. Tässä luvussa esittelen alkuteoksen sekä tutkimusaineistoksi valitut suomennokset. Pohdin myös ongelmia, joita valittuun aineistoon saattaa liittyä tutkielman kannalta.

4.1. Mark Twain ja *Adventures of Huckleberry Finn*

Mark Twainia (1835–1910), jonka oikea nimi oli Samuel Langhorne Clemens, pidetään yhtenä Yhdysvaltojen kaikkien aikojen parhaista kirjailijoista. Twain oli tunnettu erityisesti matkakertomuksista ja nuorille suunnatusta seikkailukirjallisuudesta, joka perustuu hänen omiin kasvutarinoihinsa Yhdysvalloissa, Mississippi-joen rannalla. (Leary 1960, 9–10) E. Hudson Long (1957, 3) toteaaakin, että Twainin oma elämä näkyy usein vahvasti hänen teoksissaan, ja osaa hänen töistään voi jopa kutsua omaelämäkerralliseksi fiktioksi. Hänellä oli erityinen humoristinen ja satiirinen kirjoitustyyli, jossa hän myös käytti paljon puhekielisyyskiä. Huumorin lisäksi Twainin teoksissa on kuitenkin myös vakavampi ja syvällisempi puoli, sillä hän myös otti kantaa yhteiskunnallisiin ja moraalisiin kysymyksiin, kuten esimerkiksi rasismiin (Long 1957, 402).

Yhteiskunnallisesta kannanotostaan on saanut kiitosta myös Mark Twainin romaani *Adventures of Huckleberry Finn*, joka julkaistiin vuonna 1884. Teos on suomennettu jo kuusi kertaa, mikä viestii teoksen asemasta klassikkokirjana vielä nykypäivänäkin. Romaani on jatko-osa toiseen Twainin tunnetuimmista teoksista, *Adventures of Tom Sawyer*, ja se kertoo Huckleberry Finnin ja Jimin matkasta Mississippi-joella. Romanin päähenkilö on nuori poika nimeltään Huckleberry Finn, joka pakenee ensin sijaiskodistaan ja sitten päästäkseen kauas väkivaltaisesta isästään. Pian pakonsa jälkeen Huckleberry tapaa tuntemansa orjan, Jimin, joka on myös karannut, ja yhdessä he jatkavat pakomatkaansa Mississippi-joen varrella. Osaksi matkaa heidän seuraansa liittyy muun muassa kaksi umpikieroa huijaria, joista toinen väittää olevansa sukua Euroopan aatelistolle, ja kutsuu itseään kuninkaaksi. Matkalla Huckleberry ja Jim kohtaavat myös monia muita erikoisia hahmoja, kuten Bricksvillen tyhjäntoimittajat, jotka erottuvat joukosta rajun kielenkäyttönsä vuoksi.

Kuten Mark Twainille oli tyypillistä, tässäkin teoksessa on käytetty satiiria yhteiskunnan kritisoimiseen, tässä tapauksessa rasismiin vuoksi. Kun kirja alun perin julkaistiin, se kohtasi paljon paheksuntaa ja sensuuria. Suomennoksensa jälkipuheessa Lindholm (2018, 368) selittää tämän johtuneen romaanin sopimattomasta kielenkäytöstä sekä sisällöstä. Myöhemmin teos on herättänyt myös toisenlaista paheksuntaa; sata vuotta romaanin julkaisun jälkeen sitä alettiin syyttää rasismista sen perusteella, miten romaanin muut hahmot kohtelevat tummaihoista orjaa, Jimiä (Lindholm 2018, 369). Nykyään teosta pidetään yhtenä yhdysvaltalaisen kirjallisuuden mestariteoksena, ja aiemmin rasistisina piirteinä pidettyjen ominaisuuksien on ymmärretty olevan satiirinomaista kritiikkiä yhteiskuntaa kohtaan.

Twain lisäsi romaanin alkuun huomautuksen, jossa hän selittää mitä eri murteita hän on käyttänyt ja miten paljon vaivaa hän on nähnyt luodakseen onnistuneen lopputuloksen. Hän myös korostaa, että eri murteita ja variantteja käytettiin tarkoituksenmukaisesti. Lopuksi Twain vielä toteaa, että hän halusi lisätä tämän huomautuksen, jotta lukijat tiedostaisivat, että hahmojen ei ole tarkoitukseen kuulostaa keskenään samalta. Vaikka hän ei suoraan viittaa kääntäjiin, voi tätä pitää tietynlaisena ohjeistuksena kirjailijalta eri kielten kääntäjille. Tässä huomautuksessa Twain korostaa, että eri murteita on käytetty tarkoituksella ja harkiten. Sen vuoksi haluankin tutkia myös sitä, miten eri kääntäjät ovat onnistuneet luomaan suomennoksissaan kielellistä variaatiota.

Twainin englanninkielisessä teoksessa on käytetty runsaasti kansankieltä, ja tämä tekeekin siitä mielenkiintoisen tutkimuskohteen käänöstutkimuksen kannalta. Jimin puhe eroaa muiden hahmojen puheesta kaikkein selkeimmin. Twain itse toteaa kirjan alkuun lisätyssä huomautuksessa, että Jimin puhuma murre tunnetaan nimellä *Missouri negro dialect*, eli Missourin tummaihoisten puhuma murre. Saman teoksen alussa olevan huomautuksen perusteella Huckleberry, kuningas sekä tyhjäntoimittajat käyttävät englanninkielisessä lähtöteoksessa Pike Countyn alueella yleisesti puhutun murteen eri variantteja. David Carkeet (1979, 315–316) kuitenkin huomauttaa, että teoksessa käytetty kieli ei tutkijoiden mukaan välttämättä täysin vastaa Twainin alkuhuomautusta, sillä tekstin piirteet viittaavat paikoin muihin murteisiin tai niitä on käytetty epä johdonmukaisesti. Siitä huolimatta on selvää, että Mark Twain on käyttänyt teoksessaan useita eri murteita ja puhujien välillä on huomattavia eroja. Suomentajat

ovat joutuneet tekemään luovia ratkaisuja kääntäessään paikallismurteita ja puhekielisyksiä.

4.2. Romaanin suomennokset

Tämän tutkimuksen tarkoituksiin valitsin vertailtavaksi Kivimiehen (1927), Laineen (1972) ja Lindholmin (2018) suomennokset, sillä niissä on tehty hyvin erilaisia valintoja. Selkein suomennosten välinen ero on se, mitä kielimuotoa Jimin hahmo puhuu eri suomennoksissa. Teoksesta on olemassa myös kaksi lyhennettyä versiota, joista ensimmäinen julkaistiin vuonna 1936 Petroskoissa ilman mainintaa suomentajasta ja toinen, Kirsti Laipion suomennos vuonna 1945. Nämä lyhennetyt versiot eivät välttämättä ole vertailukelpoisia koko teoksen kattaviin uudelleenkäännöksiin, ja ne onkin sen vuoksi jätetty tutkimuksen ulkopuolelle. Päätin jättää vertailusta pois myös teoksen ensimmäisen suomennoksen, joka on Tyko Hagmanin käsialaa ja vuodelta 1904, sillä Laineen ja Hagmanin tekemissä valinnoissa on paljon yhteistä, vaikka lopputulokset eroavatkin toisistaan: molemmat ovat käyttäneet suomen paikallismurteita ja tehneet samantapaisia valintoja esimerkiksi kerronnan puhekielisyudessa. Vaikka Laineen ja Hagmanin suomennokset muodostaisivat sinällään oman vertailuparinsa, tässä tutkimuksessa haluan keskittyä erilaisiin tapoihin kääntää, minkä vuoksi Hagmanin suomennos on jätetty analyysin ulkopuolelle. Seuraavaksi esittelen tutkimuksen aineistoksi valitut suomennokset tarkemmin.

WSOY:n kustantama Yrjö Kivimiehen käänös vuodelta 1927 on yksi pitkäikäisimmistä suomennosversioista, ja se on myös toistaiseksi ollut eri suomennosversioista menestyksekkäin, sillä siitä on otettu jo 14 painosta (Fennica). Tämän tutkimuksen aineistossa käytetään Kivimiehen suomennoksen ensipainosta. Kivimiehen suomennoksessa toinen kirjan päähahmoista, Jim, puhuu kieliopillisesti huonoa suomea, jollaista ulkomaalaisen voisi stereotyyppisesti kuvitella puhuvan. Tämä ei välttämättä täysin heijasta Mark Twainin alkuteokseen valitsemaa murretta, sillä Jimin puhetapa ei suinkaan johdu siitä, etteikö hän osaisi puhua englantia sujuvasti.

Jarkko Laine toimi elämänsä aikana kirjailijana, runoilijana ja kääntäjänä. Sen lisäksi hän oli Suomen Kirjailijaliiton puheenjohtaja vuosina 1987–2002 ja sai kirjallisuuden valtionpalkinnon useampana vuotena; onpa hän myös ainoa suomalainen, joka on saanut valtion kirjallisuus-, kääntäjä- ja näytelmäkirjallisuuspalkinnon, joten häntä voi todella pitää monilahjakkuutena kirjallisuuden alalla. Hän on julkaissut

lukemattomia runokokoelmia ja romaaneja, ja jopa sanoittanut Rauli Badding Somerjoen kappaleita. Kääntäjänä hän suomensi muun muassa Mark Twainin ja William Shakespearen töitä. (Pyysalo, 2015) Laineen käännöstä vuodelta 1972 voidaan kuvailla radikaaleimmaksi suomennokseksi, sillä siinä englanninkielisessä alkuteoksessa käytetyt eri murteet on käännetty suomen murteiksi. Vaikka Laine on tehnyt muita suomennoksia kotouttavamman päätöksen murteiden kääntämisestä, mutta enää nykypäivänä se ei ole herättänyt yhtä paljon lukuintoa kuin aiemmin. Sen viimeisin, seitsemäs painos on otettu vuonna 2007 (Fennica). Tässä tutkimuksessa analysoidaan Laineen suomennoksen ensimmäistä painosta.

Laineen suomennoksen jälkeen kului yli neljäkymmentä vuotta ennen uuden suomennoksen julkaisua, ja kuten Veli-Matti Huhta (2018) toteaa, lähes mikä tahansa käännös ehtii vanhentua tässä ajassa. Huhta sanookin kirjallisuuskritiikissään osuvasti, että ”uudella versiolla on sekä tilaus että tilaisuus”. Teoksen *Adventures of Huckleberry Finn* uusin suomennos on Juhani Lindholmin kääntämä. Lindholmin käsialaa ovat myös useat muut klassikkosuomennokset, kuten *Vänrikki Stålin tarinat* sekä *Robinson Crusoe*. Lindholm onkin saanut useampia palkintoja ja tunnustuksia kääntämistä teoksistaan. Nykyään hän edistää kirjallisuuskulttuuria Eino Leinon Seuran puheenjohtajana. (375 humanistia – Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta 2014) Lindholmin suomennos *Huckleberry Finnin seikkailut* vuodelta 2018 on herättänyt paljon huomiota, ja hän on tehnyt täysin erilaisia valintoja kuin aiemmat teoksen kääntäjät. Lindholm ei esimerkiksi ole käyttänyt käännöksessään mitään suomen paikallismurteita tai muuta leimautunutta puhetapaa, vaan hän on pyrkinyt välittämään alkuteoksen kielen variaation hyödyntämällä käännöksessään yleispuhekielen eri asteita. Vaikka Lindholm on käyttänyt puhekieltä maltillisemmin, on hänen valinnassaan paljon etuja. Kuten Huhta (2018) toteaa, Lindholmin suomennos on aiempia sujuvampi ja siinä keskitytään enemmän tarinan sisältöön.

Lindholm on kirjoittanut suomennokseensa myös jälkipuheen, jossa hän selittää omia käännösvalintojaan ja käsittelee alkuteoksen kielenkäytön aiheuttamaa kritiikkiä. Jälkipuheessaan Lindholm tiedostaa haasteen, jonka Twain on luonut kääntäjille käyttämällä englanninkielisessä alkuteoksessa eri murteita. Lindholm antaa esimerkkejä erilaisista mahdollisista vaihtoehdoista murteiden kääntämiseen, ja tämä osoittaakin hänen pohtineen valintojaan tarkkaan ennen suomennoksen tekemistä. Lindholm (2018, 370–371) myös selittää, miksi hän ei käyttänyt suomennoksessaan

mitään tiettyä murretta tai puhetapaa; hän ei halunnut ylikorostaa kotimaisen paikallisuuden leimaa. Tarina sijoittuu Mississipin varrelle, joten suomalaisten murteiden käyttäminen saattaisi antaa vääränlaisen vaikutelman.

4.3. Tutkimusaineiston ongelmia

Mahdollinen tutkimusaineiston asettama haaste on se, että sivuhahmojen puheenvuorojen määrä on erittäin rajallinen. Huckleberry ja Jim liikkuvat tarinassa pitkän matkan Mississippi-joen varrella, ja he ehtivät tavata tarinan edetessä paljon eri ihmisiä. Sivuhahmoja on paljon, mutta jokainen heistä on osa tarinaa vain lyhyen hetken. Kuninkaan ja erityisesti tyhjäntoimittajien osalta analyysin aineisto on siis melko rajallinen, vaikka sen pohjalta pystyykin tekemään joitakin johtopäätöksiä.

Paikoittain suomennoksissa on myös hankalaa erottaa tyhjäntoimittajia muista paikalla olevista hahmoista, sillä heihin viitataan suomennoksissa usein epämääräiseen tyyliin, esimerkiksi *joku sanoi*. Analyysiin on sen vuoksi valittu sellaiset tyhjäntoimittajien puheenvuorot, joiden kohdalla lähtötekstistä pystytään helposti päättämään, että kyseessä ovat nimenomaan Bricksvillen tyhjäntoimittajat, tai kuten lähtötekstissä heitä kutsutaan, *loafers*.

5. Tutkimusmenetelmä

Analysoin eri suomennosten ja alkuperäisteoksen luvut 8, 21, 26 ja 41. Tämä on aineistosta tarpeeksi kattava otanta, jonka perusteella pystytään vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Aineisto on valittu sillä perusteella, missä kirjan luvuissa tutkittavat henkilöhahmot ovat vahvasti läsnä tapahtumissa ja keskusteluissa. Valitusta aineistosta olen poiminut esimerkkejä havainnollistamaan analyysissa tehtyjä löytöjä.

Käytän analyysissa apuna Tiittulan ja Nuolijärven teosta *Puheen illuusio suomenkielisessä kaunokirjallisuudessa* (2013), jossa on esitelty laajasti eri keinoja, joilla suomenkielisessä kirjallisuudessa voi luoda tekstiin puhekielisyttä. Eri kääntäjät ovat käyttäneet hyvinkin erityyppisiä tapoja tämän saavuttamiseksi, joten tämä teos antaa työkalut niiden tulkitsemiseen ja määrittelyyn. Tiittula ja Nuolijärvi ovat kyseisessä teoksessa myös analysoineet puheen illuusiota Twainin teoksen *Adventures of Huckleberry Finn* eriaikaisissa suomennoksissa (ennen vuotta 2013 ilmestyneissä suomennoksissa, eli Lindholmin suomennos vuodelta 2018 ei sisälly heidän tutkimukseensa), ja heidän havaintojaan hyödynnetään myös osana tämän tutkimuksen analyysia.

Suomentajat ovat luoneet tekstiin puheen illuusiota monin eri keinoin. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 43) toteavatkin, että jos kirjoitetussa kielessä halutaan välittää aidontuntuista puheen illuusiota, täytyy tekstissä käyttää eri puheen illuusion keinoja monipuolisesti kaikilla eri kielen tasoilla. Koska Tiittulan ja Nuolijärven teoksessa puheen illuusion keinojen jaottelu on osittain limittäistä, jaottelen nämä puheen illuusion keinot uudelleen tämän analyysin tarkoituksiin. Tässä tutkimuksessa suomennosten puheenomaisia piirteitä tarkastellaan siis neljässä osiossa: äänne- ja muotopiirteet, sanasto, lauserakenne ja sanoman muotoilu. Kielen piirteiden luokittelu ei ole täysin yksioikoista, ja esimerkiksi joissain tapauksissa muoto-opillisia piirteitä voitaisiin luokitella myös lauseopillisiksi piirteiksi. Sen vuoksi seuraavaksi määrittelen, mitä puheen illuusion keinoja eri osioissa käsitellään.

5.1. Äänne- ja muotopiirteet

Suomen kielessä eri murteet ja slangit erottuvat toisistaan selvimmin äänne- ja muotopiirteiden ja perusteella. Käännöskirjallisuudelle onkin tyypillistä luoda puheen illuusiota muuttamalla yleiskieliset äänneasut ja muodot murteellisiksi. (Mielikäinen 2001)

Puheelle tyypillisiä äännepiirteitä ovat erilaiset yksittäisten äänteiden heittymät ja assimilaatiot. Näitä ovat esimerkiksi vokaalin loppuheitto, -n:n tai partisiipin -t:n loppuheitto, painottoman tavun -i:n heittyminen, vokaaliyhtymien korvaaminen pitkillä vokaaleilla sekä konsonanttien kahdennus tai assimilaatio. Puheenomaisia muotopiirteitä puolestaan ovat erilaiset pikapuhemuodot, lyhentyneet verbimuodot ja lyhyet pronominivariantit. Myös inkongruoivat verbimuodot sekä possessiivisuffiksin poisjätö genetiivimuotoisen persoonapronominin jälkeen ovat puhekielelle tyypillisiä muotopiirteitä. Näiden lisäksi tässä osiossa käsitellään myös muita ääntämiseen liittyviä puheen piirteitä (kuten änkytystä, puheen venytystä tai sammallusta) sekä muita kielen alimman tason puhekielisiä piirteitä (kuten välimerkkien käyttöä sekä versaalin ja kursiivin käyttöä puheen tehokeinona).

5.2. Sanasto

Puheen illuusiota luodaan usein myös käyttämällä murteille ja slangille tyypillistä sanastoa. Kuten Mielikäinen (2001) toteaa, murteellisen sanaston runsas käyttö saattaa kuitenkin tehdä tekstistä vaikealukuista, ja tämä ehkä selittääkin, miksi joissakin suomennoksissa on pitäydytty yleiskielisemmissä ilmaisuissa. Tässä osiossa tarkastellaan myös ihmisiin viittaamista demonstratiivipronomineilla *se* ja *ne*. Yksittäisten sanojen lisäksi tarkastelen tässä osiossa myös puhekielisiä sanontoja ja fraaseja.

Murresanaston lisäksi tässä osiossa tarkastellaan myös tyyliltään arkisen sanaston käyttöä. Kaikki suomentajat eivät ole käyttäneet kovin paljon varsinaista murresanastoa, vaan he ovat luoneet puheen illuusiota ennemminkin tyyliltään matalamman rekisterin sanavalinnoilla, jotka eivät ole millekään yksittäiselle murteelle tai slangille tyypillisiä. Sisällyttämällä analyysiin myös tyyliltään arkisen sanaston käyttöä, sanaston käyttöä voidaan tarkastella myös sellaisessa tekstissä, jossa suomentaja ei ole päätenyt käyttämään mitään tiettyä murretta.

5.3. Lauserakenne

Myös lauserakenteesta löytyy puhekielisyyksiä, ja Mielikäisen (2001) mukaan lauserakenteet ovatkin suurin todellinen ero suomen kirjakielen ja puhekielen välillä. Vaikka lauserakenteita on välillä haastava määritellä yksiselitteisesti puhekielisiksi, ovat ne tärkeä piirre aidolle puhekielelle. Kuten Tiittula ja Nuolijärvi toteavat, spontaanissa puheessa on vaikea tuottaa monimutkaisia konstruktioita, joten

puhekielessä esiintyy tyypillisesti paljon lyhyitä ja elliptisiä lauseita, kun taas esimerkiksi lauseenvastikkeet ovat puhekielessä harvinaisia. Elliptisyys johtuu usein puheen vuorovaikutuksellisuudesta, sillä lauseet yleensä täydentyvät muualla dialogissa. Suomen kielessä on myös kohtuullisen helppoa jättää virkkeestä pois lauseenjäseniä niin, että viesti silti välittyy, kuten esimerkiksi kieltoverbittömissä kieltorakenteissa. Toisaalta puhekielelle tyypillisiä ovat myös pitkät konjunktioilla tai lausumapartikkeleilla yhdistetyt lausumaketjut, joiden lausumat eivät välttämättä liity toisiinsa syntaktisesti. Samoin virkkeestä saatetaan myös katkaista pisteellä siihen syntaktisesti yhteenkuuluvia sivulauseita. Myös lohkeamarakenteet ovat puhekielelle tyypillisiä.

5.4. Sanoman muotoilu

Viimeiseksi aineistosta analysoidaan muita puheen illuusion keinoja, joilla sanomaa on muotoiltu puhekieliseksi. Näitä ovat esimerkiksi partikkelit, joilla viitataan itse tilanteeseen tai joilla jäsenetään tai väljennetään puhetta. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 59) selittävät, että näitä partikkeleita käytetään myös esimerkiksi tilanteissa, joissa puhujat haluavat säädellä vuorovaikutusta tai ilmaista puhujan näkökulmaa tai asennetta. Tässä tutkimuksessa tärkeimpiä puheetta muovaavia partikkeleita ovat lausumapartikkelit, dialogipartikkelit ja sävypartikkelit. Lausumapartikkeleilla osoitetaan, miten seuraava lausuma liittyy puheeseen (VISK, § 802–811). Sävypartikkelit tuovat lausumaan lisämerkitystä tai sävyä, jonka tulkinta riippuu aina kontekstista (VISK, § 821). Dialogipartikkelit puolestaan ovat kiinteä osa vuoropuhelua, sillä ne ohjaavat vuorovaikutusta; puhuja voi esimerkiksi ilmaista, onko lausumassa uutta vai tuttua tietoa (VISK, § 797).

Puhekielelle tyypillisiä sanoman muotoilun keinoja ovat myös liioittelu ja epämääräisyys, joita ilmaistaan usein erilaisilla vahvistussanoilla tai kiro sanoilla ja likimäärän ilmaisimilla. Lauseet myös rakentuvat puheessa vaiheittain, eikä puhuja useinkaan ehdi rakentaa kokonaisia ajatuksia hetkessä, minkä vuoksi puheeseen kuuluu myös epäröintiä, korjauksia ja toistoja.

6. Aineiston analyysi

Tutkin teoksen päähahmojen, Huckleberryn ja Jimin, sekä sivuhahmojen kuninkaan ja tyhjäntoimittajien puheen murrepiirteitä ja puhekielisyyksiä kolmessa eri suomennoksessa. Olen poiminut suomennoksista aineistoksi luvut 8, 15, 21, 26 ja 41, joiden perusteella pystyn muodostamaan kattavan käsityksen suomennoksissa käytetyistä puheen illuusion keinoista ja tekemään niiden pohjalta johtopäätöksiä. Analyysin yhteenvedossa pohdin myös, miten eri suomentajat ovat onnistuneet toteuttamaan kielellistä variaatiota eri hahmojen välillä.

Englanninkielisessä alkuteoksessa Jim ja Huckleberry puhuvat eri murretta, joten heidän puhetapojensa välillä on selkeitä eroja. Kuningas ja tyhjäntoimittajat sen sijaan puhuvat alkuteoksessa samaa murretta kuin Huckleberry, mutta kuitenkin eri varieteetteja. Kuten Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 400) ovat huomioineet, Huckleberryn ja muiden valkoihoisten hahmojen puheen välillä ei ole yhtä selkeitä eroja kuin Huckleberryn ja Jimin puheen välillä, mutta heidän puheessaan on silti puheenomaisia piirteitä. Ottamalla aineistoon mukaan myös sivuhahmoja, suomennosten välisiä eroja voidaan tarkastella laajemmin ja niistä voidaan tehdä kokonaisvaltaisempia johtopäätöksiä.

Tässä kappaleessa analysoin, millaisia valintoja eri kääntäjät ovat tehneet suomennoksissaan. Analyysiosiossa havainnollistan tehtyjä huomioita esimerkein, joissa on mahdollista verrata eri suomennoksissa tehtyjä ratkaisuja keskenään sekä suhteessa lähtötekstiin. Analyysissa on hyödynnetty myös osittain Tiittulan ja Nuolijärven havaintoja Kivimiehen ja Laineen suomennoksista. Tiittulan ja Nuolijärven analyysi on kuitenkin melko suppea, ja siinä käsitellään lähinnä suomennosten puhekielisiä äänne- ja muotopiirteitä sekä sanastoa. Heidän tutkimuksessaan ei myöskään ole tutkittu uutta Lindholmin suomennosta. Täydennän Tiittulan ja Nuolijärven havaintoja omalla analyysilläni sekä analysoin vastaavia kohtia myös uudesta Lindholmin suomennoksesta.

Analyysissa pohditaan myös eri suomennoksissa käytettyjen puheen illuusion keinojen vaikutusta tekstin sujuvuuteen ja luettavuuteen. Kuten Nevalainen (2003, 4) toteaa, kirjoittajan täytyy varoa, ettei puheenomaisuuksien käyttö tee tekstistä vaikealukuista ja vie huomiota liiaksi pois itse aiheesta. Analysoidessani puheen illuusion keinoja on siis myös tärkeää kiinnittää huomiota siihen, miten ne vaikuttavat

lukukokemukseen. Oletuksena on, että näitä tekstin sujuvuuteen ja helppolukuisuuteen vaikuttavia puheenomaisuuksia on ennen kaikkea Jimin puheessa, sillä siinä kaikki suomentajat ovat poikenneet yleiskielestä eniten. Puheen illuusion keinot ovat kuitenkin saattaneet vaikuttaa myös muiden tekstin osien luettavuuteen.

6.1. Puheen illuusion keinot: Jimin puhe

Jimin käyttämän murteen kääntäminen on herättänyt eniten kiinnostusta lukijoissa ja tutkimuksissa, sillä Mark Twainin englanninkielisessä alkuteoksessa Jim puhuu vahvalla murteella Yhdysvaltojen Missouriissa tummaihoisten puhumaa kielen varianttia. Twainin englanninkielisessä teoksessa Jimin puheessa on siis erittäin paljon puhekielisiä ja murteellisia piirteitä, jotka saavat Jimin puheen erottumaan muiden kirjan henkilöhahmojen puheesta selkeästi. Näitä puhekielisyksiä ja murrepiirteitä esiintyy Jimin puheessa monella kielen eri tasolla. Vaikka Jim on tummaihoisen orja Mississippin varrella eikä hänellä ole koulutusta, englanti on hänen äidinkieltensä. Hän kuitenkin puhuu sitä erittäin vahvalla murteella, johon liittyy paljon ennakoasenteita ja joka osaltaan kertoo paljon Jimin taustasta ja sosiaalisesta asemasta. Tämä asettaa kääntäjälle paljon haasteita, eikä tekstin kääntämiseen voi sanoa olevan yhtä oikeaa ratkaisua tai strategiaa.

Eri kääntäjien suomennoksista onkin helppo löytää eroja. Kivimiehen suomennoksessa Jim puhuu sellaista suomea, jollaista voisi stereotyyppisesti ajatella ulkomaalaisen puhuvan. Vaikka Kivimiehen valinta ei välttämättä täysin välitä suomalaisille lukijoille Jimin taustaa, on Kivimies onnistunut luomaan todentuntuisesti ulkomaalaispuheen piirteet kirjoitetussa tekstissä: Jim kuulostaa stereotyyppiseltä maahanmuuttajalta, joka ei osaa kieltä täysin sujuvasti. Kielessä on siis puhekielisyksien ja murrepiirteiden lisäksi myös kielioppivirheitä ja vierasperäisiä kielen rakenteita. Laine (1972) puolestaan teki Jimin murretta kääntäessään rohkean valinnan, sillä hän käänsi sen lounaismurteelle. Tiittula ja Nuolijärvi (2013: 399–400) toteavat, että sekä Laineen Jimin puheessa käyttämät kielivariantit että osa sanastosta on erittäin tyypillistä lounaismurretta. Tähän murteeseen saattaa liittyä vahvojakin ennako-oletuksia, jotka vaikuttavat lukijan mielikuvaan hahmosta. Toisaalta vahva lounaismurre erottaa Jimin selvästi muista kirjan hahmoista. Lindholmin suomennoksessa (2018) Jim ei puhu millään tietyllä murteella. Kuten Lindholm toteaa suomennoksensa jälkipuheessa, hän on lähestynyt murteiden kääntämisen ongelmaa käyttämällä puhekielen eri asteita. Jimin puheessa on siis paljon puheen illuusion

piirteitä, jotka luovat kuvaa Jimin puhetavasta ilman, että suomalainen lukija heijastaisi hänen puhetapaansa tiettyyn Suomessa asuvaan kulttuuriseen tai sosiaaliseen ryhmään. Kaikki suomentajat ovat siis onnistuneet luomaan Jim puheeseen puheen illuusiota, mutta keinot tämän tekemiseen ovat olleet hyvinkin erilaisia. Seuraavaksi analysoin tarkemmin eri suomentajien tekemiä valintoja.

6.1.1. Äänne- ja muotopiirteet

Kivimies ja Laine ovat luoneet Jimin puheeseen puheen illuusiota ennen kaikkea äännepiirteillä. Heidän suomennoksissaan Jimin puheesta löytyy useita esimerkkejä erilaisista puhekielisistä äännepiirteistä. Analyysissäni havaittiin, että toisin kuin kaksi muuta suomentajaa, Lindholm on käyttänyt Jimin puheessa erittäin vähän puhekielisiä äännepiirteitä. Kaikissa kolmessa suomennoksessa on kuitenkin yhteistä se, että Jimin puheessa on käytetty puhekielelle tyypillistä partisiipin t:n loppuheittoa, kuten näkyy alla olevasta esimerkistä.

Esimerkki 1

Mark Twain	Yrjö Kivimies	Jarkko Laine	Juhani Lindholm
I hain't ever done no harm to a ghos'. I awluz liked dead people, en done all I could for 'em. (67)	Ei ikinä minä ole tehny haamuille pahaa. Aina minä ole tykänny kuollut kansa ja tehnyt kaikki minkä voinu niille. (60)	Mää en o ikänä tehny mittä pahaa kellekkä haamul. Ain oon tykän kuaalleist ihmisist ja tehny kaik mitä oon osan niitem hyväks. (56)	Mä en ikuna tehnyt pahaa yhdellekään haamulle. Mä pidän kuolleista ihmisistä ja oon aina tehny niiden hyväksi minkä oon voinu. (55)

Yllä olevasta esimerkistä näkyy myös se, että Lindholm ei käytä loppuheittoa aina, sillä sitä ei ole käytetty kaikissa Jimin puheen NUT-partisiipeissa. Myös Kivimiehen suomennoksessa yllä olevassa esimerkissä 1 olevassa sanassa *tehnyt* on säilytetty partisiipin -t, vaikka muualla Kivimiehen suomennoksessa onkin käytetty johdonmukaisesti loppu-t:n heittoa. Tämänäyttävä vaihtelu on kuitenkin spontaanille puheelle tyypillistä, sillä puhujat eivät suunnittele sanomaansa.

Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 399) mainitsevat, että Kivimiehen suomennoksessa Jimin puheessa pitkät vokaalit usein lyhentyvät, kuten esimerkiksi sanoissa *kahdeksansata*, *vastan* tai *kuunteleman*, mutta toisaalta tekstissä esiintyy myös puhekielelle tyypillistä konsonanttien kahdennusta muun muassa sanoissa *neitti*, *aikka* tai *oikkein*. Analyysissäni Kivimiehen suomennoksessa havaittiin kuitenkin paljon myös sellaisia tapauksia, joissa ei ole täysin selvää, onko Kivimies lyhentänyt pitkiä vokaaleja tai kahdentanut konsonantteja murrepiirteinä vai korostaakseen Jimin ulkomaalaisuutta

ja heikkoa kielitaitoa. Esimerkissä 1 käytetyt *älkää* ja *joken* eivät ole suomen murteille tyypillisiä äännepiirteitä, vaan viittaisivat enemmän kielitaidon puutteeseen. Äänne- ja muotopiirteiden puolesta Kivimiehen suomennoksessa on siis havaittavissa piirteitä, jotka viittaavat sekä murteisiin tai puhekieleen että puutteelliseen kielitaitoon.

Äännepiirteet, joita Laine käyttää Jimin puheessa, ovat suomalaiselle lukijalle suurelta osin helposti ymmärrettäviä ja tuttuja, mutta niitä on kuitenkin käytetty niin runsaasti, että ne saattavat tehdä tekstistä vaikealukuisempaa. Analyysissäni havaittiin, että Laineen suomennoksessa lounaismurre näkyy esimerkiksi konsonanttien tai vokaalien muunnoksissa: *huamasi*, *pyärimä* tai *myyrä* (myydä). Laineen suomennoksen Jimin puheessa on myös muita äännetason puhekielisyyksiä, jotka ovat lounaismurteelle tyypillisiä, mutta myös muuten suomen puhekieleessä käytettyjä. Yllä mainitun partisiipin t:n loppuheittoa lisäksi Laineen suomennoksessa on käytetty runsaasti -n loppuheittoa esimerkiksi sanoissa *kuuli*, *o* tai *kauhia*. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 400) ovat kiinnittäneet huomiota lähinnä Laineen suomennoksessa käytettyihin puhekielisiin variantteihin, jotka ovat tyypillisiä lounaismurteelle. Esimerkiksi variantit *mää*, *tämmöttis*, *simmot*, *munst* tai *hiipisi* yhdistetään vahvasti lounaismurteisiin.

Kursiivilla voidaan korostaa painotusta ja korostusta, ja sitä onkin käytetty Jimin puheessa sekä Kivimiehen että Lindholmin suomennoksissa. Aineistojen vertailussa kuitenkin selvisi, että heidän käyttämänsä kursii vi vastaa kuitenkin kaikissa tapauksissa täsmälleen Twainin englanninkielisessä teoksessa käyttämää kursii viä, kuten näemme seuraavasta esimerkistä.

Esimerkki 2

Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
Well, I b'lieve you Huck. I – I run off. (68)	Just niin minäkin luulla. Minä – minä ole <i>karannu</i> . (62)	Kyl mää luatan teihi. Mää... mää karkasin. (57)	Hyvä on, uskotaan. Mä – mä <i>karkasin</i> , Huck. (57)

Laineen suomennoksessa kursii viä ei ole kuitenkaan käytetty. Tämä voi johtua siitä, että Laine on käyttänyt Jimin puheessa runsaasti muita puheen illuusiota luovia äänne- ja muotopiirteitä, eikä hän kenties pitänyt kursii vin käyttöä tarpeellisena.

Kivimies käyttää myös lyhyttä pronominivarianttia *mulle*, vaikka toisaalta tässä on jonkin verran vaihtelua, sillä hän käyttää myös standardimuotoista persoonapronominia *minä*. Laineen suomennoksessa esiintyy pronominivarianttia *mää*,

joka on lounaismurteille tyypillinen lyhyen pronominivariantin paikallinen muoto. Lindholm käyttää johdonmukaisesti lyhyitä pronominivariantteja, kuten esimerkiksi *mä* ja *mua*. Kuten Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 46–47) toteavat, näiden pronominivarianttien käyttö on yleistynyt ympäri Suomea, mutta muihin paikallismurteen piirteisiin yhdistettynä se voi olla myös tehokas tapa viestiä puhujan alueellisesta taustasta.

Suomenkielisestä tekstistä saa helposti puhekielisen käyttämällä inkongruoivia muotoja esimerkiksi monikon kolmannessa persoonassa ja jättämällä possessiivisuffiksin pois. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 399) toteavat, että Kivimiehen suomennoksessa Jimin puheelle tyypillistä on persoonakongruenssin puuttuminen. He antavat esimerkeiksi *te sano*, *te ei kerto*, *se olla*, *minä huoma*, *minä tule*, *minä hiipi*, *minä kuulla* ja *minä ei jää*. Havaintojeni perusteella voidaan kuitenkin olettaa, että tämä ei johdu kuitenkaan aina kielen murteellisesta käytöstä, vaan suomentajan olettamasta kielitaidon puutteesta. Stereotyyppisesti ulkomaalaisen puhumassa suomessa verbejä ei usein taivuteta ollenkaan ja sijapäätteet ja omistusliitteet unohtuvat usein. Kivimiehen suomennoksessa on kieliopillisesti vajavaisia rakenteita kuten *minä kuulla* ja *minä saa*, joita edes vahvaa murretta puhuva suomalainen käyttäisi. Toisinaan hänen käyttämänsä inkongruoivat rakenteet ovat kuitenkin muodoltaan samanlaisia kuin puhekielen rakenteet, kuten esimerkiksi ”vanha neiti ja leski meni harttauskokouksen” ja ”niin ettei he ihmettele eikä odota minu”. Tämä viittaisi siihen, että Kivimies on halunnut tuoda Jimin puheeseen kielioppivirheiden lisäksi myös puheenomaisia ilmaisuja. Kivimiehen suomennoksessa Jimin puheesta välittyy siis ulkomaalaisuus sekä puheenomaisuus, mutta melko systemaattinen inkongruenssin käyttö vaikuttaa myös tekstin luettavuuteen; lukija joutuu esimerkiksi paikoitellen päättelemään viittaussuhteita kontekstin perusteella.

Myös Laineen ja Lindholmin suomennoksissa on käytetty inkongruoivia muotoja, mutta heidän suomennoksissaan ne eivät tee tekstistä yhtä vaikealukuista kuin Kivimiehen suomennoksessa, sillä Laineen ja Lindholmin suomennoksissa on muuten käytetty sijamuotoja, ja viittaussuhteet ovat sen vuoksi selkeämpiä. Analyysissäni havaittiin, että Laineen suomennoksessa on käytetty jonkin verran inkongruoivia muotoja monikon kolmannessa persoonassa, mutta sen käytössä on vaihtelua. Laineen suomennoksessa on esimerkiksi käytetty inkongruoivia muotoja ”vanha fröökynä ja leskifrouva aiko lähtee” ja ” eikä he ossais kaivata”. Toisaalta Laine on kuitenkin käyttänyt myös kongruoivia muotoja, kuten *he olisiva* ja *he tiätävä*. Analyysini

perusteella Lindholmin suomennoksessa murteenomainen inkongruoivien verbimuotojen käyttö on kaikkein selkeintä; hän käyttää niitä johdonmukaisesti aina, kun Jim käyttää monikon kolmatta persoonaa, ja niiden käyttö on selvästi puhekielelle tyypillistä eikä kielitaidon puutetta, kuten Kivimiehen suomennoksessa. Esimerkkejä Lindholmin suomennoksen inkongruoivista muodoista ovat ”neiti ja leskirouva oli”, ”eikä ne tulisi” ja ”[ne] sitä paitsi tiesi”.

Analysoidussa aineistossa ei ole montaa esimerkkiä sellaisesta rakenteesta, jossa possessiivisuffiksia tulisi kieliopin mukaan käyttää, mutta seuraavassa esimerkissä kaikki kolme suomentajaa ovat pudottaneet possessiivisuffiksin pois:

Esimerkki 3

Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
You go en git in de river agin, whah you b'longs, en doan' do nuffn to Ole Jim, 'at 'uz awluz yo' fren'. (67)	Menkä joken takaisin, kun te sinne kuulu, älkäkä piina vanha Jim, kun aina on ollu teijä ystävä. (60)	Menkkä te vaa takasi sinne järve, minne te kuulutteki älkääkä tehkä mittä vanhal Jimil, ko se o ain senttä pruukan ol teiä kaveri. (56)	Mene sä vaan takasin sinne jokeen mihkä kuulutkin äläkä tee pahaa vanhalle Jimille kuka on aina ollut sun kaveri. (55)

Kivimies on kääntänyt *yo' fren'* suomeksi *teijä ystävä*, Laine taas *teiä kaveri* ja Lindholm taas *sun kaveri*. Analyysin perusteella suomentajat ovat siis päätyneet hyvin samanlaisiin ratkaisuihin possessiivisuffiksin käytössä.

6.1.2. Sanasto

Vaikka missään kolmessa suomennoksista murteellisen sanaston käyttö ei ole eniten käytetty puheen illuusion keino, ovat kaikki kolme suomentajaa kuitenkin jonkin verran käyttäneet murre-sanastoa tai muuten kirjakielestä poikkeavaa sanastoa.

Analyysissäni kävi ilmi, että Kivimies on ehkä halunnut hyödyntää tämänlaisia vierasperäisiä rakenteita korostaakseen Jimin ulkomaalaiselle tyypillistä puhetapaa. Kivimies on esimerkiksi käyttänyt suomennoksessaan fraasia *te tietä*, joka on suora käännös englanninkielisestä *you know*. Kivimiehen suomennoksesta löytyy myös muita fraaseja, jotka ovat melko lähellä suomen kieleen vakiintuneita sanontoja, mutta ulkomaalaisella puhetavalla puhuvan Jimin suussa ne ovat muuttuneet hieman erilaiseksi. Jim esimerkiksi sanoo *[m]inä saa kinttu alle*, joka tietenkin viittaa suomen fraasiin *ottaa jalat alleen*. Tämänlainen fraasien käyttö osoittaa, että Kivimies halusi ehkä tuoda Jimin puheeseen myös paikallisia puhekielisyksiä sen sijaan, että hänen puheestaan välittyisi pelkästään ulkomaalaisuus. Puhekielisten fraasien

epäidiomaattinen käyttö kuitenkin tukee Jimin ulkomaalaisuutta. Toisaalta fraasien suomennoksista on melko helppo päätellä, mihin suomen kielen sanontaan niillä viitataan.

Laineen suomennoksessa puheenomaisuus näkyy erityisen vahvasti murteellisen sanaston käytössä. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 399–400) toteavat, että osa Laineen käyttämästä sanastosta on erittäin tyypillistä lounaismurretta, kuten esimerkiksi murteelliset sanavalinnat *fröökynä* ja *alvariins*. Näiden lisäksi analyysissäni selvisi, että Laine käyttää murteellisia sanoja *pruukata*, *valkia*, *elikko*, *paseerata*, *paksukalloinen*, *tuuri* ja *vartoa* sekä puhekielille tyypillisiä fraaseja *kattoo silt kantilt* ja *kalppia omil teillens*. Laineen suomennoksen sanasto eroaa Kivimiehen ja Lindholmin käyttämästä sanastosta siinä, että hän todellakin käyttää vahvasti murteellisia sanoja, joita kaikki suomalaiset eivät välttämättä edes ymmärrä, kuten esimerkiksi *fröökynä*, *pruukata* tai *paseerata*. Tällaisen sanaston käyttö luo tekstiin vahvaa paikallista leimaa, ja samalla vaikuttaa myös tekstin luettavuuteen; ei ole taattua, että lukija tuntee näitä lounaismurteelle tyypillisiä sanoja. Toisaalta osa hänen käyttämistään puhekielisistä sanoista tai fraaseista ei ole niin vahvasti sidoksissa lounaismurteisiin, vaan niitä kuulee puheessa ympäri Suomea, kuten esimerkiksi sana *tuuri*.

Analyysissäni selvisi, että Lindholmin suomennoksessa käytetään myös jonkin verran puhekielistä sanastoa. Lindholmin valinnat eivät kuitenkaan ole yhtä paikallisesti sidonnaisia kuin Laineen käyttämä murren sanasto. Lindholmin suomennoksessa esiintyy esimerkiksi sanoja *huidella*, *lintsata*, *nälviä* ja *pölkypää* sekä fraasi *lähteä lipettiin*. Nämä eivät varsinaisesti ole tyypillisiä millekään tietylle murteelle, mutta ne ovat tyyliältään puhekielisiä, eikä niitä käytettäisi kirjakielellä.

Analyysissä havaittiin myös, että vaikka kaikissa suomennoksissa on käytetty sanaa *neekeri* tummaihoisiin viitatessa (kuten myös alkuperäisteoksessa sanaa *nigger*), Lindholmin suomennoksessa sitä on huomattavasti vähemmän, ja joissain kohdissa hän on korvannut sen muilla ilmaisuilla. Esimerkiksi kun Jim puhuu Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa *neekerikauppiaista*, on Lindholm käyttänyt sanaa *orjakauppia*. Samalla kun Lindholmin käyttämä ilmaisu on kirjakielisempi, on hän saattanut pyrkiä myös tekemään suomennoksesta hieman poliittisesti korrektimman, vaikka myös hän käyttää sanaa *neekeri* joissakin kohdissa alkuteokselle uskollisesti.

Yllä mainittujen puheelle tyypillisten sanaston keinojen lisäksi havaittiin, että suomentajat ovat luoneet puheen illuusiota myös persoonan keinoilla. Kivimiehen suomennoksessa esiintyy jonkin verran vaihtelua siinä, että Jim puhuu ihmisistä sekä demonstratiivipronominilla *ne* että *he*. Laine myös viittaa ihmisiin demonstratiivipronomineilla *se* ja *ne*, vaikka tässä on vaihtelua, ja välillä hän käyttääkin pronominia *hän*. Lindholm käyttää johdonmukaisesti demonstratiivipronomineja *se* ja *ne* ihmiseen viitatessa.

6.1.3. Lauserakenne

Eri suomennoksissa Jimin puheessa on käytetty paljon sanatason puhekielisyyskäsitteitä, joten olisi yllättävää, jos puheenomaisuus ei näkyisi myös lauserakenteissa. Myös lähtötekstin lauserakenteet ovat monella tapaa puhekielisiä, ja tämä on välittynyt myös suomennoksiin. Missään suomennoksessa ei ole merkittävästi poikettu lähtötekstin lauserakenteesta, mutta joitakin eroja suomennosten välillä on.

Aineistosta tehtyjen havaintojen perusteella Kivimiehen suomennoksen lauserakenne seuraa melko tarkasti englanninkielistä lähtötekstiä, mikä korostaakin Jimin ulkomaalaiselta kuulostavaa puhetapaa. Samalla siinä kuitenkin näkyy vahva puheenomaisuus. Kivimies on käyttänyt erittäin lyhyitä ja elliptisiä lauseita, kaikissa virkkeissä ei ole ollenkaan subjektia tai verbiä, ja lauserakenteet ovat hyvin yksinkertaisia. Toisaalta Kivimies on käyttänyt suomennoksessaan myös pitkiä lausumaketjuja. Kuten Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 56) ilmaisevat, lauserakenteesta saa puhekielisemmän myös silloin, kun puheen yksiköt ovat lauseiden ja virkkeiden sijaan lausumia, joissa saattaa olla pitkäkin ketju lauseita, jotka on yhdistetty konjunktioilla.

Aineiston analyysin perusteella voidaan todeta, että myös Laineen suomennoksen lauserakenne seuraa melko tarkasti englanninkielisen lähtötekstin lauserakennetta. Laineen suomennoksessa Jimin puheeseen on luotu puheen illuusiota erityisesti käyttämällä lyhyitä ja elliptisiä lauseita. Vaikka Laine sekä Kivimies ovat molemmat seuranneet Jimin puheessa melko tarkasti lähtötekstin lauserakenteita, on Laineen suomennoksessa hyödynnetty sivulauseita hieman enemmän; Laineen suomennoksessa sivulauseissa käytetään konjunktioita, jotka osoittavat syy-seuraussuhteet selkeämmin kuin Kivimiehen suomennoksessa. Tämä näkyy selkeästi seuraavassa esimerkissä:

Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
What's de use er makin' up de camp fire to cook strawbries en sich truck?	Mitä maksa laitta nuotio ja keittä mansikka ja muu sellanen?	Mitä mää sitä valkkiaa kohenna ko ei oo muut paistamist ko mansikoi ja muit semssi roski.	Mitä iloa nuotiosta on mansikoiden ja semmoisten syömisessä?
(67)	(60)	(56)	(55)

Kuten esimerkistä huomaa, lukijan on hankala ymmärtää Kivimiehen suomennoksesta, että Jim nimenomaan valittaa, että nuotiosta ei olisi mitään hyötyä, kun syötävänä on vain mansikoita ja muuta vastaavaa. Laineen suomennoksessa tämä merkitys välittyy tehokkaammin.

Analyysissäni havaittiin, että Lindholm puolestaan on poikennut englanninkielisen lähtötekstin lauserakenteista paikoitellen paljonkin. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että Lindholmin suomennoksen lauserakenteet olisivat muita suomennoksia kirjakielisempiä, vaan hän on muokannut lauserakenteita suomen puhekielelle tyypillisemmiksi. Lopputuloksena Jimin puhe on sujuvampaa, mutta samalla siinä näkyy tietynlainen puheenomaisuus. Lindholm on käyttänyt suomennoksessaan pitkiä, konjunktioilla ja lausumapartikkeleilla yhdistettyjä lausumaketjuja, joiden ansiosta Jimin puhe antaa vaikutelman suunnittelemattomasta, spontaanista puheesta. Toisaalta Lindholm on myös tehnyt Jimin puheesta erittäin katkonaista lyhyillä lauseilla sen sijaan, että olisi käyttänyt sivulauseita, mikä onkin puhekielelle tyypillistä. Tämä näkyy selkeästi seuraavassa Jimin puheenvuorossa: ”No ensin mä sijoitin karjaan. Ostin lehmän. En kyllä osta enää. Se lehmä kuoli käsiin.” Tässä puheenvuorossa käytetyt liioitellun lyhyet virkkeet korostavat sitä, miten Jimin puhe rakentuu puheessa yksi ajatus kerrallaan, kuten puheessa usein on tavallista.

6.1.4. Sanoman muotoilu

Erialaisten partikkeleiden käyttö on yleinen tapa luoda tekstiin puheen illuusiota, eikä siis tule yllätyksenä, että niitä esiintyy eri suomennoksissa myös Jimin puheessa. Dialogipartikkeleita on Jimin puheessa kaikissa kolmessa suomennoksessa. Erityisesti Kivimiehen suomennoksessa Jim aloittaa puheenvuoronsa (yleensä vastauksena Huckleberryn kysymykseen) erittäin usein dialogipartikkelilla *juu*. Muissa suomennoksissa on jonkin verran vaihtelua, mutta sekä Laine että Lindholm käyttävät lähes yhtä paljon dialogipartikkeleita kuin Kivimies. Laineen suomennoksessa mitään dialogipartikkelia ei esiinny huomattavan usein, vaan hän käyttää vaihdellen

esimerkiksi partikkeleita *no*, *nii* ja *juu*. Lindholmin suomennoksessa sen sijaan partikkeli *no* toistuu melko usein, vaikka hän satunnaisesti on käyttänyt muitakin dialogipartikkeleita. Kivimies ja Lindholm ovat käyttäneet partikkelia *no* myös lausumapartikkelina. Kaikissa suomennoksissa on käytetty myös lausumapartikkeleita *ja* sekä *mutta* lausuman alussa, mutta jo Twain käytti näitä samoissa kohdissa alkuteoksessa, joten suomentajat näyttävät vain poimineen tämän piirteen suoraan lähtötekstistä. Ne kuitenkin luovat puheen illuusiota onnistuneesti myös suomessa. Näiden lisäksi Lindholm on käyttänyt sävyartikkelia *-hAn*, esimerkiksi sanoissa *ethän* ja *sullahan*.

Kivimiehen käännöksestä löytyy samanlaisia puheenomaisia korjauksia ja lisäyksiä kuin alkuteoksessa. Kivimiehen suomennoksessa aiemmin sanottua korjataan tai täydennetään myöhemmin puheessa. Samanlaisia korjauksia ja täsmennyksiä on myös Lindholmin suomennoksessa, esimerkiksi kun Jim täydentää puhumaansa sanomalla: ”– Watson siis, meinaan –”. Laine puolestaan on käyttänyt hieman erilaisia keinoja puheen illusion luomiseen, esimerkiksi toistoa, kuten esimerkiksi *ne sitä sanova – ne sanova*. Laine on käyttänyt myös irrallisia lisäyksiä, kuten *ne sanova*.

Mielenkiintoista on myös se, että Laineen ja Kivimiehen suomennoksissa Jim teitittelee Huckleberryä, kun taas Lindholm on päätenyt sinutteluun. Tämä kuitenkin todennäköisesti johtuu vain suomennoksen julkaisuaikakohdasta, sillä kuten Larjavaara (1999) toteaa, sinuttelu alkoi yleistyä nuorison keskuudessa 60-luvulla. Kivimiehen käänöksessä teitittely oli vielä erittäin yleistä, ja myös Laineen käännökseen aikana valinta oli luonnollinen. Nykyään teitittely on kuitenkin väistynyt lähes kokonaan suomalaisessa puhuttelukulttuurissa, eikä se ole enää ainoa mahdollinen puhuttelutapa, vaikka puhuteltavalle haluttaisiin olla kohtelias. Toisaalta tarina sijoittuu vahvasti menneeseen aikaan, joten ei olisi ollut yllättävää, jos myös Lindholm olisi päättänyt käyttää teitittelyä.

Suomennoksessa mielenkiintoista on myös se, että kaikki suomentajat ovat käyttäneet demonstratiivipronomineja sekä pronominaalisia adverbeja artikkelimaisesti substantiivin edellä.

Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
De dream say let Balum inves' de ten cents en he'd make a raise for me. Well, Balum he tuck de money en when he was in church he hear de preacher sat dat whoever give to de po' len' to de Lord, en boun' to git his' money back a hund'd times. (73)	Unessa ne sano, et mun piti antaa Bileam sijoitta se kymmenen sentti, niin minä saa hyvä voitto. No niin, Bileam sai se raha, ja kun hän oli kirkos niin hän kuule kun se pappi sano et se, kun anta köyhille, laina Jumalalle ja se saa raha takasin sata kertaa. (67)	Siin unes sanotti et anna Bileamin sijoittaa se kymmäne sentti, niin saisit hyvän voiton. Bileami sit otti sen rahan, ja sit ko se oli kirkos se kuuli papin sanova et se anta köyhil se lainaa Herral ja saa rahas takasi satakertasest. (62)	Unessa mulle sanottiin, että antaisin Balumin sijoittaa ne kymmenen senttiä ja ne kasvaisi mulle korkoa. Balum otti sitten sen rahan, ja kun se oli kirkossa ja kuuli papin sanovan että joka antaa köyhille, lainaa Herralle ja saa rahansa satakertaisina takaisin, [...] (62)

Kuten yllä olevasta esimerkistä näkee, tätä puheen illuusion keinoa on käytetty eniten Kivimiehen suomennoksessa, jossa sanotaan esimerkiksi *se raha* ja *se pappi*. Toisaalta Kivimiehen suomennoksessa Jimin puheessa on paljon kielioppiongelmia ja vaikutteita vieraista kielistä, joten hän saattaa käyttää artikkeleita tästä syystä. Muissa suomennoksissa on kuitenkin käytetty demonstratiivipronomineja artikkelimaisesti, esimerkiksi Laineen suomennoksessa *se kymmäne sentti* ja Lindholmin suomennoksessa *ne kymmenen senttiä*. Lindholmin suomennoksessa Jimin puheessa on myös käytetty sanaa *yksi* artikkelimaisesti, kun Jim sanoo *yksi orjakauppias*. Tämä tekee sanan merkityksestä epämääräisen, ja epämääräisyys onkin puheelle erittäin tyypillinen piirre.

6.2. Puheen illuusion keinot: Huckleberryn puhe

Teoksen päähahmo Huckleberry ei puhu alkuteoksessa yhtä vahvalla murteella kuin Jim, mutta myös hänen puheestaan löytyy kirjakielestä poikkeavia piirteitä. Tiittula ja Nuolijärvi (2013) käsittelevät analyysissään Huckleberryn puhetta vain suppeasti ja yleisluontoisesti ilman varsinaista tekstianalyysia. Tämän tutkimuksen tarkoituksiin on kuitenkin tärkeää ymmärtää myös se, miten eri suomentajat ovat kääntäneet Huckleberryn puheen.

Sen lisäksi, että Huckleberry on teoksen päähenkilö, hän on myös tarinan kertoja. Hänen puhetapansa ilmenee siis dialogin lisäksi myös kerronnassa. Seuraavassa analyysissä käsitellään molempia tekstin osia, koska voidaan olettaa, että kerronnassa käytetty kieli voi joltain osilta erota dialogin suorasta puheesta. Alkuperäisteoksessa kerronta on helppolukuista ja ainakin kerronnan lauserakenteet ovat yleiskielisempiä kuin ne, mitä esiintyy Huckleberryn puheessa dialogissa. Kerronnan on tarkoitus sitoa

tapahtumat yhteen, joten kerronnan tekstin voi olettaa olevan helppolukuisempaa, mikä omalla tavallaan tässä teoksessa tarjoaa lukijalle hetkellisen helpotuksen paikoin raskaslukuisesta puhekielisestä tekstistä. Tiittulan ja Nuolijärven (2013, 394) mukaan Kivimiehen suomennoksessa Huckleberryn kertojanääni on kirjakielistä lukuun ottamatta joitakin puheelle tyypillisiä sanoja, kun taas Laineen suomennoksen kerronnassa on käytetty systemaattisemmin puhekielelle tyypillisiä piirteitä. Havaintojeni perusteella kuitenkin myös Laineen suomennoksessa kerronta on monilta osin kirjakielisempää kuin Huckleberryn puhe. Myös Lindholmin suomennoksessa havaittiin yksittäisiä puhekielisyyksiä, jotka muistuttavat lukijaa, että kertojana on itse Huckleberry Finn eikä vain anonyymi kertojapersoona.

Vaikka kukaan suomentajista ei ollut käyttänyt kovin paljon puheenomaisuuksia Huckleberryn äänellä ilmaistussa kerronnassa, Huckleberryn puheenvuoroissa on enemmän puheenomaisia piirteitä. Kivimiehen suomennoksessa puhekielisyydet ovat hienovaraisia, mutta muistuttavat lukijaa Huckleberryn henkilöhahmon taustasta; hän on nuori ja köyhä poika, joka ei varmasti todellisuudessa puhuisi kirjakieltä. Laine sen sijaan on käyttänyt Huckleberryn puhetta kääntäessään selkeitä puhekielen piirteitä, joskin mitään tiettyä murretta ei pysty selkeästi erottamaan (toisin kuin Laineen kääntämässä Jimin puheessa). Lindholmin kääntämä Huckleberryn puhe puolestaan saattaa ensisilmäyksellä vaikuttaa täysin standardinmukaiselta yleiskieleltä, mutta myös hän on käyttänyt siinä joitakin puhekielisiä ilmaisuja tai puhekielisiä variantteja.

6.2.1. Äänne- ja muotopiirteet

Toisin kuin Jimin puheessa, Huckleberryn puheessa esiintyy erittäin vähän äänne- ja muotopiirteitä sekä alkuteoksessa että kaikissa kolmessa suomennoksessa. Tutkimuksessani selvisi, että kukaan suomentajista ei ole käyttänyt puhekielisiä äännepiirteitä Huckleberryn kertojaäänessä, ja Kivimiehen suomennoksessa ei ole mitään puheen illuusiota luovia äännepiirteitä myöskään Huckleberryn puheenvuoroissa. Myöskään Lindholmin suomennoksessa ei ole käytetty paljon puheen illuusiota luovia äännepiirteitä, mutta yksittäisiä esimerkkejä kuitenkin löytyy, kuten esimerkiksi konsonantin heittymä sanassa *oisi*. Laine sen sijaan on käyttänyt muita suomentajia enemmän puheen illuusiota luovia äännepiirteitä Huckleberryn puheenvuoroissa. Laineen suomennoksessa Huckleberryn puheessa havaittiin esimerkiksi heittymiä erityisesti sanojen lopussa, kuten *ku, kurjaks, siit, et, kii, sil, mut*

ja *pyydystäny*. Laineen suomennoksesta löytyy myös useampi esimerkki sanojen yhteensulautumisesta, esimerkiksi *emmä* tai *mikset*.

Twainin lähtötekstissä on käytetty myös kursiiivia demonstroimaan puheelle tyypillistä sanan painotusta, aivan kuten sitä oli käytetty myös Jimin puheessa. Huckleberryn puheessa suomentajat eivät ole kuitenkaan samalla tavalla kopioineet Twainin valintaa. Ainoastaan Kivimies on yhdessä kohdassa käyttänyt kursiiivia Twainin tapaan, kun taas muut suomentajat ovat jättäneet tämän piirteen kokonaan pois.

Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 394) toteavat Laineen käyttäneen kerronnassa *mä*-muotoa. Havaintojeni perusteella Laineen suomennos on ainoa, jonka kerronnassa on käytetty tätä lyhyttä pronominivarianttia. Dialogissa Huckleberry käyttää sekä Lindholmin että Laineen suomennoksissa lyhyitä pronominivariantteja *mä* ja *sä*, kun taas Kivimiehen suomennoksessa Huckleberryn puheessa käytetään johdonmukaisesti aina yleiskielisiä pronominivariantteja. Laine on ainoa, joka käyttää Huckleberryn puheenvuoroissa lyhentyneitä verbimuotoja, kuten esimerkiksi *oo*.

Twain on käyttänyt englanninkielisessä tekstissä jonkin verran inkongruoivia muotoja sekä kerronnassa että Huckleberryn puheenvuoroissa. Suomessa inkongruoivat muodot ovat englantia yleisempi keino luoda puheen illuusiota, mutta analyysissäni suomennosten väliltä löydettiin kuitenkin runsaasti eroja. Kivimiehen suomennoksessa ei ole yhtään inkongruoivia muotoja Huckleberryn kerronnassa tai puheenvuoroissa. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 394) toteavat, että Laineen suomennoksen kerronnassa on käytetty inkongruoivaa muotoa *ne vaati* sekä passiivia monikon 1. persoonassa. Analyysissäni havaittiin, että samanlaisia inkongruoivia muotoja esiintyy systemaattisesti myös Huckleberryn puheenvuoroissa. Myös Lindholm on käyttänyt runsaasti inkongruoivia muotoja Huckleberryn puheenvuoroissa. Lindholmin suomennoksen kerrontaosiossa ei kuitenkaan ole ollenkaan monikon kolmannen persoonan inkongruoivia muotoja, mutta muutamassa kohdassa Lindholm on käyttänyt kerronnassakin passiivia monikon ensimmäisessä persoonassa. Seuraavassa esimerkeissä näkyy hyvin, miten suomennokset eroavat toisistaan.

Mark Twain	Yrjö Kivimies	Jarkko Laine	Juhani Lindholm
She needn't, [...] because <i>we was</i> all right. We followed the men and the dogs, but they out-run us, and we lost them; but we thought we heard them on the water, so we got a canoe and took out after them, and crossed over but couldn't find nothing of them; [...] (349)	Ei hänen tarvitse olla, [...] sillä kaikki on kunnossa. Seurasimme koiria ja miehiä, mutta ne pääsivät edellemme ja me kadotimme ne näkyvistä, mutta meistä tuntui, kuin olisimme kuulleet ääniä vesiltä ja otimme kanoottiin ja läksimme niiden jälkeen ja soudimme joen yli, mutta emme löytäneet ketään. [...] (371)	Ihan suotta. [...] Ei meillä mitään hätää ole. Me seurattiin miehiä ja koiria, mutta ne karisti meidät kannoiltaan, eikä me enää löydetty niitä; mutta me oltiin kuulevinamme niiden ääniä joelta ja niin me otettiin yks kanootti ja lähdettiin niiden perään, kierreltiin ristiin rastiin, muttei me löydetty ketään; [...] (316)	Ihan turhaan. [...] Ei meillä ole ollut mitään hätää. Me seurattiin niitä miehiä ja koiria, mutta ne juoksi meitä kovempaa ja me kadotettiin ne, mutta sitten me oltiin kuulevinamme niiden ääniä joelta ja otettiin kanootti ja lähdettiin niiden perään ja mentiin vastarannalle, mutta ei niitä siellä näkynyt [...] (347)

Vaikka yllä olevassa esimerkissä sekä Laine että Lindholm ovat käyttäneet paljon inkongruoivia muotoja, Lindholmin suomennoksessa on myös jonkin verran vaihtelua. Hän esimerkiksi kirjoittaa *jotkut miehistä menivät, mutta ne ei pääse*. Tämäntyyppinen vaihtelu on kuitenkin puhekielelle tyypillistä, ja korostaa puheen spontaaniutta. Puhuja ei käytä kieltä aina johdonmukaisesti, sillä spontaanissa puheessa eri ratkaisut saattavat tuntua hyviltä eri kohdissa keskustelua.

6.2.2. Sanasto

Aineiston vertailussa selvisi, että kaikissa suomennoksissa on käytetty jonkin verran tyyliältään arkista sanastoa sekä kerronnassa että Huckleberryn puheenvuoroissa. Laineen ja Kivimiehen suomennoksissa käytetty sanasto ei kuitenkaan ole yhtä vahvasti murteellista kuin heidän suomennoksiensa Jimin puheessa. Molemmat heistä käyttävät kuitenkin paljon idiomaattisia fraaseja. Kivimiehen suomennoksessa esimerkiksi sanotaan *[k]ylmät väreet tanssivat selkäpiitäni pitkin, tukkimaan kitansa ja pälkähti päähän*. Laine puolestaan käyttää muun muassa fraaseja *yhtä tyhjän kanssa* ja *kierreltiin ristiin rastiin*. Lindholmin suomennoksessa käytetty sanasto ei laadullisesti eroa paljon siitä, mitä Jimin puheessa havaittiin, mutta määrällisesti puhekielistä sanastoa on käytetty vähemmän. Lindholmin käyttämiä puhekielisyyksiä ovat esimerkiksi fraasit *yhdessä hujauksessa, pitää mölyjä mahassaan* ja *haukuttaisiin lyttyyn*.

Suomentajien välillä on eroja myös siinä, miten lähtötekstin sanontoja on käännetty, kuten esimerkiksi seuraavassa katkelmassa olevat *in three shakes of a sheep's tail* sekä *lets the cat out of the bag*.

Esimerkki 7

Mark Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
I struck the idea, pretty soon. I says to myself, spos'n he can't fix that leg just in three shakes of a sheep's tail, as the saying is? spos'n it takes him three or four days? What are we going to do? – lay around there till he lets the cat out of the bag? No, sir, I know what I'll do. (348)	Äkkiä pälkähti päähäni jotakin. Ajatella, että ehkäpä hän ei saa jalkaa paikatuksi lampaan hännän heilahduksessa, niin kuin sananlasku sanoo, ajatella, että häneltä menee siihen kolme tai neljä päivää! Mitä meidän on tehtävä? – maatako täällä, kunnes hän päästää kissan säkistä? Ei, herra, tiedän, mitä <i>minä</i> teen. (370)	Äkkiä mulla välähti päähän yksi asia. Mä ajattelin, että ellei se saakaan jalkaa paikatuksi kolmella lampaan hännän heilahduksella, niin kuin sanonta kuuluu? Jos siihen meneekin kolme tai neljä päivää? Mitä me silloin tehdään? Odotetaan rauhassa, kunnes se päästää pirun merrasta? Ei vetele, mä kyllä tiedän, mitä pitää tehdä. (316)	Vähän ajan kuluttua keksin ajatuksen. Entä jos lääkäri ei pystyisikään Tomiin parantamaan jalkaa yhdessä hujauksessa niin kuin tavataan sanoa? Entä jos siihen meneekin kolme tai neljä päivää? Mitä me silloin tehdään? Jäädäänkö me sinne odottamaan, kunnes lääkäri ei enää malta pitää mölyjä mahassaan? Ei onnistu. (347)

Kuten yllä olevasta esimerkistä näkyy, Kivimies on kääntänyt sanonnat sananmukaisesti. Suomennokseen päätyneet *lampaan hännän heilahduksessa* sekä *päästää kissan säkistä* eivät ole suomen kieleen vakiintuneita ilmaisuja, vaikkakin ne ovat ymmärrettävissä kontekstista. Laineen suomennoksessa edellä mainittu sanonta on käännetty myös sananmukaisesti *kolmella lampaan hännän heilahduksella*, kun taas *päästää pirun merrasta* on kotoutetumpi suomennos. Lindholmin suomennoksessa nämä sanonnat on korvattu pragmaattisesti niitä vastaavilla, suomen kieleen vakiintuneilla sanonnoilla *yhdessä hujauksessa* ja *pitää mölyt mahassaan*. Englannista sananmukaisesti käännetty sanonnat ovat tekstin luettavuuden kannalta ongelmallisia, sillä lukija joutuu usein arvaamaan niiden merkityksen tai päättelemään sen kontekstin perusteella. Tämän vuoksi Lindholmin valinta korvata sanonnat supisuomalaisilla vastineilla tekee tekstistä sujuvampaa ja mielekkäämpää luettavaa.

Kivimiehen suomennoksessa Huckleberry käyttää monikon 3. persoonasta yleensä demonstratiivipronominia *ne*, mutta ei kuitenkaan aina, vaan kerronnassa Huckleberryn puheessa esiintyy myös pronomini *he*. Tämantyyppinen vaihtelu on puheelle tyypillistä, mutta tässä tapauksessa Kivimies on saattanut vain haluta tehdä Huckleberryn kertojanäänestä kirjakielisemmän. Yksikön kolmannesta persoonasta Kivimies kuitenkin käyttää aina pronominia *hän*. Laine puolestaan on päättänyt käyttää

Huckleberryn puheessa, sekä dialogissa että kerronnassa, johdonmukaisesti demonstratiivipronomineja *ne/se* aina, kun viitataan ihmisiin. Lindholmin suomennoksessa on tehty samankaltaisia ratkaisuja kuin Kivimiehen suomennoksessa, eli hän viittaa yksikön kolmanteen persoonaan pronomiinilla *hän* ja monikon kolmanteen persoonaan pronomiinilla *ne*. Mielenkiintoisempaa on kuitenkin se, että Lindholm on useimmissa tapauksissa käyttänyt pronominin sijaan pääsanaa tai muuntanut lauseen passiivimuotoiseksi. Esimerkiksi kun Kivimiehen suomennoksessa sanotaan *hän tahtoo* ja Laineen suomennoksessa *se haluaa*, on Lindholmin suomennoksessa *kuningas haluaa*. Lindholmin suomennoksessa Huckleberryn puheessa ei siis kovin vahvasti korostu se, että hän viittaa ihmisiin demonstratiivipronominilla *ne*, sillä siitä löytyy vain muutamia yksittäisiä esimerkkejä.

6.2.3. Lauserakenne

Kuten myös Jimin puheessa, Kivimies ja Laine ovat seuranneet suomennoksissaan melko tarkasti lähtötekstin lauserakennetta myös Huckleberryn puheessa, kuten seuraavasta esimerkistä näkyy:

Esimerkki 8

Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
Well, I did. I said I wouldn't, and I'll stick to it. Honest <i>injun</i> I will. People would call me a low down Abolitionist and despise me for keeping mum – but that don't make no difference. (69)	Niin sanoinkin. Sanoin etten kertoisi, ja en totisesti kerrokaan. Ihmiset saavat sanoa minua halpamaiseksi orjainvapauttajaksi ja halveksia minua, kun pidän turpani kiinni – mutta mitä minä siitä välitän. (62)	Niin lupasin. Mä sanoin, etten mä kerro kenellekään, ja kyllä mä pidän sanani. Niin totta ku täsä istun. Ihmiset saa sanoo mua kurjaks neekerien vapauttajaks ja halveksii mua siit et mä pidän suuni kii – ei sil oo mitään välii. (58)	Niin sanoin. Lupasin ja siinä pysyn. Vannon ja vakuutan. Mut haukuttaisiin lyttyyn ja mua halveksittaisiin, kun olen lähtenyt orjuuden vastustajien kelkkaan, mutta ihan sama. (57)

Suomentajat eivät siis välttämättä ole tietoisesti tehneet samanlaisia valintoja, vaan lähtöteksti on selvästi vaikuttanut Kivimiehen ja Laineen lauserakenteisiin, eli se on niin sanotusti luonut tekstille raamit. Esimerkistä näkee, että Lindholm puolestaan on poikennut lähtötekstin lauserakenteista paljonkin. Hän on käyttänyt Huckleberryn puheenvuorossa lähtötekstiä lyhyempiä lauseita. Lindholmin suomennoksessa Huckleberryn puheenvuoroissa on myös erittäin pitkiä lausumaketjuja, jotka osaltaan tuovat Lindholmin suomennokseen puheenomaisuutta. Toisaalta hän on käyttänyt myös monimutkaisempia lauserakenteita, joissa on paljon alustuskonjunktioilla yhdistettyjä sivulauseita, jotka osoittavat asioiden välisiä suhteita selkeästi.

Lindholmin suomennoksessa Huckleberryn puheenvuoroissa sekä kerronnassa on myös käytetty huomattavan paljon passiivia sekä nollapersoonarakenteita, kun taas Laineen ja Kivimiehen suomennoksissa Huckleberryn puheenvuoroissa on käytetty enemmän aktiivilauseita, kuten yllä olevassa esimerkissä 8, jossa Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa on käytetty nominilauseketta *ihmiset* subjektina. Sekä Kivimiehellä että Laineella näyttää olevan taipumus korvata passiivirakenteet tämäntyyppisillä epämääräisillä subjekteilla (esimerkiksi *ihmiset* tai yleistävä *ne*). Lindholmin päätös käyttää norminmukaisia passiivirakenteita on muita suomennoksia kirjakielisempi ratkaisu, mutta se tuo tekstiin myös selkeyttä.

Lindholmin suomennoksen kerronnassa lauserakenteet ovat suurimmaksi osaksi kirjakielelle erittäin tyyppillisiä, ja ne muodostavat selkeitä ajatuskokonaisuuksia. Toisaalta Lindholm on käyttänyt myös kerronnassa joitakin lyhyitä ja elliptisiä virkkeitä, mutta nämä vaikuttaisivat olevan vain kaunokirjallisuudelle tyyppinen tyylikeino.

Kivimiehen ja Laineen suomennosten kerronnassa on käytetty myös lauseenvastikkeita. Kivimiehen suomennoksessa esimerkiksi on lauseenvastike *koettaen* ja Laineen suomennoksessa *arveli sen tapahtuneen*. Lauseenvastikkeiden käyttö on puhekielelle harvinainen piirre, eikä sitä esiinnykään Huckleberryn puheenvuoroissa ollenkaan missään suomennoksista. Tämä viittaisi siihen, että Kivimies ja Laine ovat pyrkineet luomaan jonkinlaisen eron kerronnan ja Huckleberryn puheenvuorojen välille.

6.2.4. Sanoman muotoilu

Kaikissa suomennoksissa Huckleberryn puheenvuoroissa käytetään myös jonkin verran erilaisia partikkeleita. Esimerkiksi dialogipartikkelia *niin* esiintyy kaikissa kolmessa suomennoksessa. Tämän lisäksi suomennoksissa on käytetty dialogipartikkelia *no*, huomionkohdistinta *kuule*, suunnittelupartikkelia *siis* sekä lausumapartikkeleita *ja*, *mutta* ja *siis*. Näiden käytössä suomennosten välillä ei kuitenkaan ole suuria eroja, vaan kaikissa esiintyy tämäntyyppisiä partikkeleita jonkin verran. Minkään suomennoksen kerronnassa ei sen sijaan ole käytetty tällaisia sanoman muotoilulle tyyppillisiä partikkeleita, mikä taas osoittaa, että kerronnassa Huckleberryn puhe on kirjakielisempää.

Lindholmin suomennoksessa Huckleberryn puheenvuorossa käytetään kirosanaa liioittelussa vahvistussanana, kun Huckleberry vastaa Jimille ”No en

helkkarissa menisi”. Muissa suomennoksissa ja Lindholmin suomennoksen kerronnassa ei ole käytetty kiro sanoja, ja myös puheelle tyypillisiä liioittelun keinoja esiintyy vähän.

Puheen epämääräisyydelle tyypillisiä likimäärän ilmaisimia on jonkin verran kaikissa suomennoksissa. Kivimiehen suomennoksessa Huckleberryn kertojaääni sanoo *joku mies* ja *[j]oitakuita miehiä*. Samoin Laineen suomennoksessa Huckleberry sanoo *joku mies* ja Lindholmin suomennoksessa on käytetty ilmaisua *[j]otkut miehistä*, joten kerronnassa suomennoksissa käytetyssä epämääräisyydessä ei näyttäisi olevan suuria eroja. Kivimiehen suomennoksessa näitä havaittiin vain kerronnassa, mutta Huckleberryn puheenvuoroissa Laine ja Lindholm ovat käyttäneet vastaavia likimäärän ilmaisimia, kuten esimerkiksi Laineen suomennoksessa käytetty *jotaan syötävää* ja Lindholmin suomennoksen *jotain syötävää*.

Kaikissa kolmessa suomennoksessa Huckleberryn puheenvuoroissa on myös puheelle tyypillistä epäröintiä, korjauksia ja ajatuksen täydentämistä, mutta nämä rakenteet ovat olemassa myös englanninkielisessä lähtötekstissä, joten suomentajat ovat vain poimineet nämä kielen piirteet suoraan käännökseen.

6.3. Puheen illusion keinot: kuninkaan puhe

Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 400) toteavat kuninkaan puhuvan alkuteoksessa eri kielivarieteettia kuin Huckleberry, vaikkakin samaa murretta. Lähtötekstissä kuninkaan puheessa on paljon selkeitä puhekielen piirteitä, vaikka se ei olekaan aivan yhtä puhekielistä kuin Jimin puhe. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 404) toteavat kokonaisvaikutelman olevan Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa varsin kirjakielinen, vaikka niistä löytyykin jonkin verran puhekielen piirteitä. Lindholmin suomennos ei suuresti eroa näistä, sillä myös se vaikuttaa pääpiirteisesti melko kirjakieliseltä, vaikka lähemmässä tarkastelussa siitäkin kuitenkin löytyy joitakin puhekielen piirteitä. Sujuvuuden kannalta kuninkaan puheessa ei ole suuria eroja suomennosten välillä kenties juuri siksi, että kaikki heistä ovat käyttäneet siinä melko vähän puheen illusion keinoja.

6.3.1. Äänne- ja muotopiirteet

Lähtötekstistä löytyy useita puheen illuusiota luovia äännepiirteitä, kuten esimerkiksi vokaalien heittymiä (thous'n's) ja konsonanttien heittymiä (sha'n't, 'em), erityisesti sanan lopussa olevien konsonanttien heittymiä (noth'n', livin'). Twain on käyttänyt myös sanojen puhekielisiä variantteja, kuten *jest* (just), *yer* (your) tai *k'yer* (care). Tämä

saakin lähtötekstin näyttämään todella puhekieliseltä, vaikka tarkemmin tarkastelun jälkeen nämä puheen illuusion keinot ovatkin erittäin pinnallisia, eivätkä niin vahvasti puhekielisiä kuin aiemmin tarkastelluissa Jimin tai Huckleberryn puheessa.

Esimerkki 9

Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
Well, what is it? and cut it middlin' short, because it's better for us to be down there a whoopin'-up the mournin', than up here givin' 'em a chance to talk us over. (227)	No niin, mikä nyt on? Sano se äkkiä, sillä meidän on parempi olla tuolla alhaalla parkumassa muiden mukana kuin istua täällä ja antaa niiden puhua meistä. (237)	Mikä ny on hätänä? Sano asias lyhyesti, sillä meidän on parempi olla tuolla alhaalla parkumassa muitten mukana kuin antaa niille aikaa puhua meistä. (205)	No, mitä asiaa? Paras kun puhut lyhyesti, koska parempi meidän on olla tuolla alhaalla lietsomassa henkeä kuin antaa ihmisille tilaisuus puhua meistä sillä aikaa kun me ollaan täällä. (229)

Kuten näemme yllä olevan esimerkin suomennoksista, pelkästään Laine on luonut tekstiin puheen illuusiota äännepiirteiden avulla. Laine käyttää erityisen paljon sananloppuisen i:n heittämiä, esimerkiksi sanoissa *asias*, *marssittais* ja *jätettäis*. Hänen suomennoksessaan on myös muunlaisia puhekielisiä äännepiirteitä, kuten esimerkiksi konsonanttien assimilaatio sanassa *muitten*. Kivimiehen ja Lindholmin suomennoksissa ei ole puheen illuusiota luovia äännepiirteitä, mutta kaikissa kolmessa suomennoksessa on jonkin verran puhekielisiä muotopiirteitä. Niitä käsitellään seuraavaksi tarkemmin.

Twain on korostanut kuninkaan puheessa tiettyjä sanoja kirjoittamalla ne kokonaan isoilla kirjaimilla. Kaikissa kolmessa suomennoksessa on käytetty kursiiivia vastaavaan tarkoitukseen, mutta mielenkiintoista on, että kaikki suomentajat ovat käyttäneet tämänlaista puheen painotusta Twainia harvemmin, mutta kuitenkin osittain samoissa kohdissa tekstiä kuin Twain käytti vastaavaa keinoa lähtötekstissä.

Kivimiehen suomennoksen verbikongruenssi eroaa Laineen ja Lindholmin suomennoksista; Kivimies ei ole käyttänyt lainkaan inkongruoivia muotoja kolmannessa persoonassa, kun taas Laineen ja Lindholmin suomennoksissa näitä esiintyy jonkin verran kuninkaan puheessa. Lindholmin suomennoksessa esimerkiksi sanotaan *ettei ne olleetkaan*. Lindholm on kuitenkin käyttänyt kolmannen persoonan inkongruoivia muotoja vain harvoin. Laineen suomennoksessa näitä sen sijaan on käytetty toistuvasti, esimerkiksi *asiat ei ole*, *ne ei joudu* ja *ne on*. Tällaiset verbikongruenssissa ilmenevät puhekielisyydet eivät leimaa kuninkaan puhetta miksiäkään tietyksi murteeksi, mutta muistuttavat kuitenkin lukijaa, että kuningaskaan ei puhu täysin kirjakielen sääntöjen mukaisesti.

Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 404) toteavat, että Kivimiehen suomennoksessa puheenomaisuus ilmenee myös siinä, että monikon 1. persoonassa on käytetty passiivimuotoa, esimerkiksi *ei me niiltä ryöstetä*. Analyysissani havaittiin, että Laine ja Lindholm ovat tehneet suomennoksissaan samankaltaisia ratkaisuja, sillä molemmat käyttävät monikon 1. persoonassa passiivimuotoa.

Kuten yllä havaittiin, Laineen suomennoksessa kuninkaan puheessa on käytetty muita suomennoksia enemmän puhekielisiä äänne- ja muotopiirteitä. Laine käyttää esimerkiksi suomentajia enemmän puheen illuusiota luovia äännepiirteitä sekä inkongruoivia verbimuotoja. Myös Lindholm on käyttänyt puheen illuusion luomiseen useita eri äänne- ja muotopiirteitä, mutta hän ei käytä niitä yhtä johdonmukaisesti tai laajasti kuin Laine. Kivimiehen suomennoksessa näitä keinoja on käytetty huomattavasti vähemmän kuin kahdessa muussa suomennoksessa.

6.3.2. Sanasto

Sekä Kivimies että Laine ovat käyttäneet kuninkaan puheessa kirosanaa *hitto*, ja vaikka tämä onkin kohtuullisen lievä kirosana, tuo se kuitenkin tekstiin puheenomaisuutta. Lindholm sen sijaan on käyttänyt voimasanana sanaa *hiisi*, josta myös *hitto* on johdettu. *Hiisi* ei kuitenkaan nykypäivänä yhtä vahva voimasana kuin aikanaan, ja selkeästi lievempi kuin johdannaisensa *hitto* (Kulonen 1990). Samaan tapaan Kivimies käyttää myös sanaa *pahus* voimasanana. Suomentajien käyttämät voimasanat ovat vahvuudeltaan samantapaisia kuin Twainin käyttämä *cuss*. Kaikissa kolmessa suomennoksessa on myös käytetty solvaavia haukkumasanoja, kuten esimerkiksi *emähölmö* Kivimiehen suomennoksessa, *löylynlyömät* ja *pässinpäät* Laineen suomennoksessa sekä *hölmöläiset* ja *taulapäät* Lindholmin suomennoksessa. Näitä esiintyy sellaisissa tekstin kohdissa, joissa Twain on käyttänyt sanaa *fool*. Vaikka nämä eivät ole kirosanoja, ovat ne tyyliä ja käyttötapaansa kuitenkin sellaista kielenkäyttöä, mitä ei käytettäisi kirjakielissä.

Suomennoksissa on myös puhekielille tyypillisiä verbejä ja fraaseja. Kivimies on esimerkiksi käyttänyt sanoja *parkua* ja *lopistä*. Myös Laineen tekstissä esiintyy sana *parkua*. Lindholm on sen sijaan käyttänyt enemmän vakiintuneita fraaseja, kuten *lähteä kalppimaan* ja *tienata leipänsä*. Lindholmin suomennoksessa on käytetty myös useampaa sellaista sanontaa, jossa on kaksi samaa tarkoittavaa sanaa peräkkäin, kuten esimerkiksi *kaupungissa kuin kaupungissa* ja *maat ja mannut*.

Tämän lisäksi, kuten Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 404) havainnoivat, sekä Kivimiehen että Laineen suomennoksissa viitataan ihmisiin persoonapronomineilla *se* ja *ne*. Analyysissa havaittiin, että myös Lindholm on päätenyt tähän ratkaisuun.

Sanaston osalta kuninkaan puheessa ei siis ole kovin suuria eroja eri suomennosten välillä. Kaikissa kolmessa suomennoksessa on pysytty melko tiukasti yleiskielen sanastossa, vaikka satunnaisia puhekielisempiä ilmaisuja tai lieviä kirosanoja löytyy kaikista. Nämä sanaston piirteet eivät myöskään vaikuta tekstin sujuvuuteen tai luettavuuteen, sillä ne ovat suomen kielessä laajasti tunnettuja ja käytettyjä.

6.3.3. Lauserakenne

Kuten jo aiemmin mainittiin, kuninkaan puheen yleisvaikutelma on kaikissa suomennoksissa melko kirjakielinen. Tämä korostuu eniten lauserakenteissa, sillä Twainin englanninkielisestä lähtötekstistä poimittuja huudahduksia lukuun ottamatta lauserakenteessa ei ole missään suomennoksessa huomattavia puhekieleen viittaavia piirteitä. Kaikissa suomennoksissa on esimerkiksi pitkiä ja monimutkaisiakin lauserakenteita, eikä puhekielelle tyypillisiä lyhyitä tai elliptisiä rakenteita ole oikeastaan lainkaan. Toisaalta suomennoksissa ei myöskään ole puheelle tyypillisiä pitkiä lausumaketjuja, vaan virkkeet ovat harkiten ja huolella muodostettuja ajatuskokonaisuuksia.

6.3.4. Sanoman muotoilu

Kaikissa kolmessa suomennoksessa on käytetty sanoman muotoiluun erilaisia partikkeleita. Kivimiehen suomennoksessa käytetään virkkeen alussa lausumapartikkeleita *no niin* sekä *ja*. Kivimies käyttää myös sävyartikkelia *nyt* virkkeessä ”No niin, mikä nyt on?”. Myös Laineen suomennoksessa on käytetty sävyartikkelia *ny*. Lindholmin suomennoksessa puolestaan esiintyy lausumapartikkeli *no*.

Kaikissa suomennoksissa kuninkaan puheessa on useita kohtia, joissa sanomaa täydennetään joko seuraavassa virkkeessä tai lisäämällä saman virkkeen sisälle lisäys ajatusviivoin eroteltuna. Vaikka tämä piirre onkin puheelle tyypillinen, ei se välttämättä ole ollut suomentajilta täysin tietoinen valinta. Tämä piirre on olemassa myös Twainin englanninkielisessä lähtötekstissä, ja suomentajat ovat lähinnä kopioineet rakenteen suoraan lähtötekstistä.

6.4. Puheen illuusion keinot: tyhjäntoimittajien puhe

Aivan kuten edellä käsitelty kuningas, myös teoksessa esiintyvät Bricksvillen tyhjäntoimittajat puhuvat alkuteoksessa samaa murretta kuin Huckleberry, mutta kuitenkin eri varianttia. Twainin lähtötekstissä tyhjäntoimittajien puheessa on käytetty paljon puhekielisiä sanavariantteja, ja myös lauserakenteet ovat erittäin keskustelunomaisia. Tekstissä on myös paljon korjauksia, keskeytyksiä ja lisäyksiä, ja myös vuoroittain etenevä dialogi vahvistaa puheen illuusiota.

Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 409) kiinnittävät analyysissa huomiota siihen, että vaikka Kivimiehen käännös ei muuten kovin paljon poikkea kirjakielestä (Jimin puhetta lukuun ottamatta), hänen suomennoksessaan tyhjäntoimittajien keskustelusta on runsaasti niin sanottuja kaupunkipuhekielelle tyypillisiä piirteitä. Myös Laineen suomennoksessa tyhjäntoimittajien puhe poikkeaa selvästi kirjakielestä. Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 409) toteavat, että Laineen suomennos tyhjäntoimittajien puheesta on käännöksistä vapain ja että hän on onnistunut luomaan puhekielisyyden vaikutelman käyttämällä keinoja kielen eri tasoilla, esimerkiksi käyttämällä puhekielisiä äännevariantteja, pronominivariantteja sekä puheelle tyypillisiä kysymysmuotoja. Analyysissa selvisi, että puhekielisyyys ei ilmene Lindholmin suomennoksessa yhtä selkeästi kuin Laineen suomennoksessa, mutta myös hän on onnistunut luomaan puheen illuusiota käyttämällä melko huomaamattomia keinoja.

6.4.1. Äänne- ja muotopiirteet

Kaikissa suomennoksissa on käytetty jonkin verran äännepiirteitä puheen illuusion luomiseen tyhjäntoimittajien puheessa. Huomattavasti eniten tätä keinoa on käyttänyt Laine. Analyysissani kävi ilmi, että Laineen suomennoksessa on käytetty sanojen yhteensulautumia, kuten esimerkiksi *pistätsä* ja *mutku*, vokaalien heittymiä (*kävis*, *yks*) ja konsonanttien heittymiä (*jälel*, *ku*) sekä partisiipin t:n heittymiä (*lainannu*). Kivimiehen suomennoksessa on jonkin verran puhekielisiä äännepiirteitä, kuten esimerkiksi loppu-i:n heittymiä (*yks*, *siskos*), vokaaliheittymiä (*makson*) ja partisiipin t:n heittymiä. Lindholmin suomennoksessa puolestaan tyhjäntoimittajien puheessa on muita suomennoksia vähemmän äännepiirteitä, ja näistä löytyykin vain yksittäisiä esimerkkejä, kuten esimerkiksi i:n heittymä sanassa *kuus*.

Twain käyttää alkuteoksessa myös kursiivia painottaakseen tiettyjä puheen kohtia. Tyhjäntoimittajien puheessa esiintyy kursiivia vain Kivimiehen

suomennoksessa; hän onkin käyttänyt sitä samoissa tekstin kohdissa kuin Twain englanninkielisessä tekstissään.

Kaikissa suomennoksissa on käytetty persoonapronominien puhekielisiä lyhyitä variantteja *mä* ja *sä*. Tyhjäntoimittajien puheessa ei ole missään suomennoksessa havaittavissa inkongruoivia verbimuotoja, mutta toisaalta he eivät myöskään puhu monikon ensimmäisessä tai kolmannessa persoonassa. Puheelle tyypilliset inkongruoivat verbimuodot esiintyisivät nimenomaan näissä verbimuodoissa. Suomennoksissa esiintyy kuitenkin jonkin verran omistusmuotojen inkongruenssia. Kivimiehen suomennoksessa tyhjäntoimittajien puheessa on käytetty possessiivisuffiksia, esimerkiksi *viimeseni*. Vastaavassa tekstin kohdassa Laineen suomennoksessa on *mun viimisen* ja Lindholmin suomennoksessa *mun viimeisen palan*, eli Laineen ja Lindholmin suomennoksissa on inkongruoivia muotoja.

Myös tyhjäntoimittajien puheessa Laineen suomennos korostuu siinä mielessä, että siinä on käytetty muita suomennoksia enemmän puhekielisiä äännepiirteitä. Myös Kivimies on käyttänyt kohtuullisen paljon puheenomaisia äännepiirteitä, kun taas Lindholmin suomennoksessa näitä on havaittavissa vain muutamia. Suomennoksissa käytetyt puhekieliset äännepiirteet ovat kuitenkin yleispuhekielessä paljon käytettyjä ja niitä on käytetty kaikissa suomennoksissa, myös Laineen suomennoksessa, niin vähän, että ne eivät tee tekstistä merkittävän vaikealukuista. Muotopiirteiden osalta suomennosten välillä ei ole merkittävän suuria eroja, vaan kaikissa suomennoksissa on valittu näistä keinoista käytettäväksi muutamia.

6.4.2. Sanasto

Tyhjäntoimittajien puheessa ei ole missään suomennoksessa käytetty kovin paljon puhekielistä sanastoa. Poikkeuksena on kuitenkin tupakkaan viittaava sanasto. Twainin englanninkielisessä tekstissä tyhjäntoimittajat puhuvat kahdesta erilaisesta purutupakasta sanoilla *chaw* ja *plug*. Kivimiehen suomennoksessa käytetään vastaavia termejä *puru* ja *pötky*, jotka ovat tyyliltään puhekielisiä. Laineen ja Lindholmin suomennosten sanastossa sen sijaan on enemmän vaihtelua; Laineen suomennoksessa tyhjäntoimittajien puheessa esiintyy sanoja *mälli* ja *pötkö*, mutta Laine käyttää niitä melko satunnaisesti, eikä siis erottele tupakan tyyppejä johdonmukaisesti niin kuin Kivimies. Lindholmin suomennoksessa on tätäkin enemmän sanaston vaihtelua, ja

tyhjäätoimittajat viittaavat purutupakkaan sanoilla *tupakki, mälli, pala* ja *tupakka*. Tämäntyyppinen sanaston vaihtelu korostaa puheenomaisuutta.

Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 409) ovat poimineet Kivimiehen suomennoksesta puhekielisen fraasin *ei kävele* (’ei käy’). Aineiston vertailussa huomioni kiinnittyi siihen, miten Laine ja Lindholm ovat kääntäneet Twainin käyttämän *chaw up* puheenomaisesti; Laine on käyttänyt fraasia *antaa turpaan* kun taas Lindholm on valinnut sanan *rökittää*. Kivimies on päätenyt sananmukaiseen, mutta tässä tilanteessa virheelliseen käännökseen *pureksia*.

Laine ja Kivimies ovat kääntäneet alkuperäisteoksen *nigger head* suoraan *neekerinpää*, mutta Lindholm on sen sijaan kääntänyt sen *nurkantakuista roskaa*. Tämä on mielenkiintoista, sillä myös Lindholm on käyttänyt muualla suomennoksessaan sanaa *neekeri*, aivan kuten Twain alkuteoksessa ja Laine ja Kivimies suomennoksissaan. Mahdollisesti tässä ei olekaan kyse poliittisesta korrektiudesta vaan siitä, että Lindholm on ajatellut ajatuksen välittyvän näin paremmin nykypäivän lukijalle.

Yllä mainittujen puhekielisten sanojen ja fraasien lisäksi kaikissa suomennoksissa viitataan ihmisiin demonstratiivipronomineilla *se* ja *ne*. Näitä yksittäisiä esimerkkejä lukuun ottamatta kaikkien kolmen suomennoksen sanasto on melko yleiskielistä. Suomennosten välillä ei myöskään ole merkittävän suuria eroja, vaikka Laineen ja Lindholmin suomennoksissa esiintyvä sanaston vaihtelu onkin puhekielelle tyypillistä.

6.4.3. Lauserakenne

Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 409) toteavat, että Kivimies on pitäytynyt suomennoksessaan melko lähellä lähtötekstin muotoa, kun taas Laine on tehnyt vapaampia valintoja. Analyysissäni tehtyjen havaintojen perusteella voidaan tehdä samanlaisia päätelmiä. Kuten alla olevasta esimerkistä näkyy, Kivimiehen suomennoksessa lopputulos on kuitenkin jossain määrin puhekielinen, johtuu se lähinnä siitä, että Twainin alkuteoksessa käyttämät lyhyet lauseet ovat tyypillisiä myös suomen kielen puhekielelle. Laine sen sijaan on käyttänyt suomen puhekielelle tyypillisiä katkonaisia lauserakenteita. Myös Lindholm näyttäisi pitäytyneen suomennoksessaan melko lähellä lähtötekstin muotoa; esimerkiksi rakenne ”Ei oo – ei oo kun yksi mälli” on melko lähellä alkutekstiä sekä Kivimiehen suomennosta.

Twain	Kivimies	Laine	Lindholm
”Gimme a chaw ’v tobacker, Hank.” “Cain’t—I hain’t got but one chaw left. Ask Bill.” [...] “I wisht you’d len’ me a chaw, Jack, I jist this minute give Ben Thompson the last chaw I had “ (182)	»Annahan vähän tupakkaa, Hank.» »Ei kävele – ei ole kun yks puru. Kysy Billiltä.» [...] »Voisit lainata mulle purun, Jack, mä just annoin Ben Thompsonille viimeseni –» (188–189)	– Hei Hank, kuule, pistätsä mulle kuule yhen mällin. – Muuten kävis, mutku ei käy. Mul on jällel vaan yks pötkö. Kysy jos Billil olis. [...] »hei Jack, kuule, onks sulla pistää yks mälli, ku mä annoin just mun viimisen tolle Thompsonin Benille» (164–165)	”Hei Hank, pistä vähän tupakkia.” ”Ei oo – ei oo kun yksi mälli. Kysy Billiltä.” [...] ”Kuule, Jack, oisko sulla pistää mulle vähän tupakkaa, mä kun justiinsa annoin mun viimeisen palan Ben Thompsonille” (186)

Joissain kohdissa Lindholm on kuitenkin päätyntä samantapaisiin ratkaisuihin kuin Laine, ja samalla tehnyt suomennoksestaan sujuvampaa kieltä.

6.4.4. Sanoman muotoilu

Tyhjäntoimittajien puheessa esiintyy jonkin verran toistoa kaikissa kolmessa suomennoksessa sekä puheenvuorojen sisällä että niiden välillä. Esimerkiksi yllä olevassa esimerkissä 10 Laineen suomennoksessa toistuu sana *kuule*. Laineen suomennoksessa tyhjäntoimittajien puheessa on myös pidempien rakenteiden toistoa, kuten esimerkiksi ”Hei Hank, kuule” ja ”hei, Jack, kuule”. Myös Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa on paljon toistoa, eikä esimerkiksi eris- tai yleisnimiä ole korvattu pronomineilla lähes milloinkaan.

Laineen ja Lindholmin suomennoksissa on käytetty likimäärän ilmaisimia, esimerkiksi Laineen suomennoksessa on *vaikka kaks tonni* ja Lindholmin suomennoksen *jotain kuus mälliä*. Kivimiehen suomennoksessa vastaavia likimääräisyyksiä ei ole.

Dialogipartikkeleita esiintyy kaikissa suomennoksissa, esimerkiksi kaikissa kolmessa suomennoksessa partikkelia *joo* käytetään tyhjäntoimittajien puheenvuorojen alussa. Laine ja Lindholm käyttävät myös esimerkiksi sanaa *vai* dialogipartikkelina, kuten Laine seuraavassa virkkeessä: ”Vai annoit sää sille mällin?” (165). Myös huomionkohdistinta *kuule* (Kivimiehen suomennoksessa muodossa *kuules*) on käytetty kaikissa suomennoksissa. Näiden lisäksi Laine on käyttänyt lausumapartikkelia *mut* ja Lindholm on käyttänyt sävypartikkelia *-han*.

6.5. Analyysin yhteenveto ja pohdintaa

6.5.1. Puheen illuusion keinojen käyttö

Aineiston tarkastelu ja vertailu osoitti, että Mark Twainin romaanin *Adventures of Huckleberry Finn* kolmessa eri tutkimukseen valitussa suomennoksessa on luotu puheen illuusiota monin eri keinoin. Suomennosten välillä havaittiin runsaasti eroja ja yhtäläisyyksiä, ja tulokset eroavat myös hieman riippuen siitä, minkä henkilöihahmon puhetta tarkasteltiin. Seuraavaksi teemme yhteenvedon siitä, mitä puheen illuusion keinoja eri suomentajat ovat painottaneet eri henkilöihahmojen puheessa.

Jimin puheessa kaikki suomentajat ovat käyttäneet runsaasti puheen illuusion piirteitä. Kivimiehen suomennoksessa Jim puhuu stereotyyppisesti ulkomaalaisen puhumaa kieltä, kun taas Laineen suomennoksessa Jimin puhe on selvää lounaismurretta. Lindholmin ratkaisu on myös osaltaan täysin erilainen, sillä hän luo tekstiin puhekielisyttä käyttämällä suomen yleiskielelle tyypillisiä puheenomaisia piirteitä sen sijaan, että käyttäisi tiettyyn alueeseen tai yhteiskunnan ryhmään liitettäviä kielen ominaisuuksia. Kivimiehen suomennoksessa Jimin puheeseen on luotu puheen illuusiota ennen kaikkea puhekielelle tyypillisillä äänne- ja muotopiirteillä sekä sanoman muotoilun keinoilla. Kivimiehen suomennoksessa Jimin puheessa on vahvasti läsnä englannin kielen vaikutus ja se, että Jimistä on tehty suomennoksessa huonosti paikallista kieltä puhuva hahmo. Tämä vaikuttaa myös tekstin luettavuuteen, sillä kielioppivirheiden, englannin kielen rakenteiden sekä puheenomaisuuksien käytön vuoksi lukija joutuu usein esimerkiksi arvaamaan asioiden välisiä viittaussuhteita. Paikoittain on myös haastavaa määritellä, mistä syystä suomentaja on poikennut kirjakielen normeista. Kivimiehen suomennoksessa Jimin puheessa on esimerkiksi erittäin vähän kongruenssia, mutta tämä johtuu todennäköisesti Jimin puutteellisesta kielitaidosta. Toisaalta esimerkiksi puheelle tyypillisten dialogipartikkelien runsas käyttö on selkeästi Kivimiehen tarkoituksella käyttämä keino luoda puheen illuusiota. Laineen suomennoksessa Jimin puheeseen on luotu puheen illuusiota ennen kaikkea käyttämällä puhekielisiä äänne- ja muotopiirteitä sekä murteellista sanastoa. Laine on käyttänyt Jimin puheessa myös runsaasti muita puheen illuusion keinoja. Vaikka Laineen suomennoksessa on onnistuttu luomaan puheen illuusiota kaikilla kielen eri tasoilla, on se myös hyvä esimerkki siitä, miten liiallinen puheenomaisuus voi vaikuttaa tekstin luettavuuteen ja miten puheen illuusion keinot voivat viedä lukijan huomion pois itse tekstin sisällöstä. Laineen suomennoksessa Jimin puhe vaikuttaa toki melko aidolta

turun murteelta, mutta tämän vuoksi eri puolelta Suomea olevan lukijan voikin olla vaikea ymmärtää esimerkiksi siinä käytettyä murre-sanastoa. Myös Lindholm on käyttänyt Jimin puheessa puheen illuusion keinoja melko monipuolisesti, mutta hänen suomennoksessaan Jimin puhe ei ole yhtä selkeästi puhekielistä kuin muissa suomennoksissa. Lindholm on kuitenkin käyttänyt erittäin johdonmukaisesti esimerkiksi inkongruenssia sekä puheenomaisia lauserakenteita puheen illuusion luomiseen. Jimin puhe on Lindholmin suomennoksessa selkeästi puhekielistä samalla, ja samalla teksti on helppolukuista ja sujuvaa.

Huckleberryn puhetta tarkasteltiin sekä dialogissa että hänen kertojaäännessään. Huckleberryn puheenvuoroissa suomennosten välillä ei ole aivan yhtä dramaattisia eroja kuin Jimin puheessa, eikä missään suomennoksista ole vahvoja murrepiirteitä. Puhekielisyys on kuitenkin vahvasti läsnä kaikissa suomennoksissa. Kivimiehen suomennoksessa ei ole suuria eroja Huckleberryn kertojaäänne ja puheenvuorojen välillä, ja ylipäätään Kivimies ei ole käyttänyt Huckleberryn puheessa paljonkaan puheen illuusion keinoja. Vain joidenkin idiomaattisten fraasien käyttö sekä sanoman muotoilun keinojen käyttö tuovat Huckleberryn puheeseen jonkin verran puheenomaisuutta. Myöskään Laineen suomennoksessa kerronnan ja Huckleberryn puheenvuorojen puheenomaisuuden välillä ei ole suuria eroja. Laineen suomennos kuitenkin eroaa Kivimiehen suomennoksesta siinä, että hänen suomennoksessaan Huckleberryn puheessa on runsaasti enemmän puheenomaisia piirteitä sekä dialogissa että kerronnassa. Analyysissa Laineen suomennoksen kerronnassa havaittiin kuitenkin joitakin yksittäisiä piirteitä, jotka tekevät kerronnasta Huckleberryn puheenvuoroja kirjakielisemmän, esimerkiksi lauseenvastikkeiden käyttö. Myös Laineen suomennoksen kerronnassa on kuitenkin käytetty joitakin puheen illuusion keinoja, jotka esiintyvät myös Huckleberryn puheenvuoroissa; esimerkiksi inkongruenssia sekä tyyliltään arkista sanastoa. Huckleberryn puheenvuoroissa puolestaan on Laineen suomennoksessa käytetty melko paljon muitakin puheen illuusion keinoja, kuten äänne- ja muotopiirteitä sekä sanoman muotoilun keinoja. Lindholmin suomennoksessa korostuu se, miten paljon kirjakielisempää Huckleberryn puhe on kerronnassa hänen puheenvuoroihinsa verrattuna. Lindholm esimerkiksi käyttää Huckleberryn puheenvuoroissa runsaasti esimerkiksi lyhyitä pronominivariantteja sekä inkongruoivia muotoja, kun taas kerronnassa hän käyttää vain norminmukaisia pronomineja ja verbimuodot ovat kongruenssissa subjektin kanssa.

Kuninkaan puhe vaikuttaa kaikissa kolmessa suomennoksessa ensisilmäyksellä melko yleiskieliseltä, mutta lähempi tarkastelu paljastaa, että jokaisessa suomennoksessa on käytetty joitakin puhekielelle tyypillisiä piirteitä. Kaikissa kolmessa suomennoksessa esimerkiksi käytetään passiivimuotoa monikon 1. persoonassa sekä jonkin verran puheelle tyypillistä arkista sanastoa. Kivimiehen suomennoksessa puheen illuusiota luodaan ennen kaikkea erilaisilla sanoman muotoilun keinoilla, kuten esimerkiksi lausumapartikkeleita ja sävypartikkeleita käyttämällä. Laine on käyttänyt monessa kohtaa puheenomaisia äännepiirteitä ja inkongruoivia muotoja. Lindholmin suomennoksessa kuninkaan puheessa on muita vähemmän puheenomaisia piirteitä, mutta hän on satunnaisesti käyttänyt esimerkiksi inkongruoivia muotoja puheen illuusion luomiseen.

Tyhjäntoimittajien puheessa on runsaasti puhekielen piirteitä kaikissa kolmessa suomennoksessa. Kivimies on käyttänyt tyhjäntoimittajien puheessa lähinnä vain sellaisia puheen illuusion keinoja, jotka on ollut helppo kopioida englanninkielisestä lähtötekstistä suomennokseen: näitä keinoja ovat esimerkiksi kursiivin käyttö, lauserakenteet ja toistot. Kivimies on käyttänyt myös melko paljon puhekielelle tyypillisiä äänne- ja muotopiirteitä. Kivimiehen suomennoksessa tyhjäntoimittajien puheessa on siis käytetty kohtuullisen paljon puheen illuusion keinoja, vaikka moni näistä on poimittu melko suoraan lähtötekstistä. Laineen suomennoksessa on käytetty puheen illuusion keinoja kattavammin kuin muissa suomennoksissa. Laine esimerkiksi käyttää paljon puhekielisiä äännepiirteitä sekä sanoman muotoilun keinoja, ja on myös ottanut muita suomentajia enemmän vapauksia lauserakenteessa. Lindholm on käyttänyt erityisen vähän puheen illuusiota luovia äännepiirteitä, mutta muilta osin hänen suomennoksessaan on käytetty eri puheenomaisia piirteitä melko laajasti. Esimerkiksi Lindholmin suomennoksessa tyhjäntoimittajien puheessa on melko paljon puheelle tyypillisiä lauserakenteita sekä sanoman muotoilun keinoja.

6.5.2. Kielellinen variaatio

Toinen tämän tutkimuksen ensisijaisista tavoitteista oli selvittää, miten hyvin eri suomentajat ovat onnistuneet luomaan suomennokseensa kielellistä variaatiota eri hahmojen välille. Kielellisellä variaatiolla voidaan viitata myös tietyn hahmon puheessa esiintyvään tilannekohtaiseen vaihteluun, mutta tässä tutkimuksessa selkeitä tilannekohtaisen kielellisen variaation eroja löydettiin vain Huckleberryn puheesta

kerronnan ja dialogin välillä. Alkuperäisessä englanninkielisessä teoksessa Twain käytti erilaisia murteita ja murrevariaatioita, jotta hahmojen puhetavat eroaisivat toisistaan, ja näin samalla myös kuvastaisivat hahmojen erilaisia taustoja ja asemaa yhteiskunnassa. Lähtötekstissä Jimin puhe eroaa muiden hahmojen puheesta merkittävästi, ja onkin tärkeää, että tämä näkyy myös suomennoksissa. Huckleberry, tyhjäntoimittajat sekä kuningas puolestaan puhuvat lähtötekstissä samaa murretta, mutta vain murteen eri varianttia, joten heidän puhetapojensa ei tarvitse erota toisistaan merkittävän paljon. Kaikissa suomennoksissa on onnistuttu luomaan ainakin jonkin verran kielellistä variaatiota eri hahmojen välille.

Kivimiehen suomennoksessa on selvää, että Jimin puhetapa eroaa selvästi muista analyysissa tarkastelluista hahmoista. Sen lisäksi, että Jimin puhe on kieliopillisesti vajavaista, on siinä myös käytetty paljon erilaisia puheen illuusion keinoja. Varsinaisia selkeästi murteellisia piirteitä Jimin puheesta ei kuitenkaan löydetty. Kivimiehen suomennoksessa Jimin puhe toki eroaa suuresti muiden hahmojen puheesta, mutta muiden hahmojen välillä erot ovat pienempiä. Huckleberryn puheenvuorojen ja kerronnan välillä ei ole kovin merkittäviä eroja, ja ylipäättään Huckleberryn puheessa ei ole kovin paljon selkeitä puhekielisyyksiä. Myöskään kuninkaan puheessa Kivimies ei ole käyttänyt paljon puheen illuusion keinoja. Tyhjäntoimittajien puheessa Kivimies on kuitenkin käyttänyt niitä runsaasti. Näiden päätelmien perusteella voidaan siis sanoa, että Kivimies on onnistunut hyvin luomaan kielellistä variaatiota Jimin ja muiden hahmojen välille sekä myös onnistunut erottamaan tyhjäntoimittajien puheen muiden hahmojen puheesta.

Laine on tehnyt rohkean valinnan kääntäessään Jimin puhetta, sillä hän päätti käyttää vahvaa lounaismurretta. Vaikka tätä valintaa on sittemmin kritisoitu sen tarjoamien konnotaatioiden vuoksi, erottaa se Jimin puhetavan selkeästi muista teoksen hahmoista. Laineen suomennoksessa myös Huckleberryn puheessa on runsaasti puheenomaisuuksia, mutta ne ovat lähinnä yleispuhekielelle tyypillisiä piirteitä, eivätkä siis liity mihinkään tiettyyn paikallismurteeseen. Laine on siis onnistunut luomaan sekä Jimin että Huckleberryn puhetapoihin paljon puheenomaisuutta, että samalla onnistunut luomaan myös hahmojen puhetapojen välille kielellistä variaatiota. Kuten muissakin suomennoksissa, Laineen suomennoksessa kuninkaan puheessa on muihin hahmoihin verrattuna niukasti puheenomaisuuksia. Tyhjäntoimittajien puhetapa Laineen suomennoksessa puolestaan eroaa Huckleberryn puheesta vain vähän, mutta puheen

illuusion keinojen käytön erot kuitenkin vaikuttavat mielikuvaan, joka hahmojen puheesta välittyy lukijoille. Tyhjäntoimittajien puheessa on esimerkiksi käytetty enemmän kiro sanoja. Analyysissäni tehtyjen havaintojen perusteella Laine on onnistunut muita suomentajia paremmin luomaan kielellistä variaatiota hahmojen välille, sillä Laineen suomennoksessa kaikkein tarkasteltujen hahmojen puhettavassa on niille tyypillisiä erityispiirteitä, ja lukijan on kohtuullisen helppo erottaa henkilö hahmot pelkästään puhettavan perusteella.

Vaikka Lindholmin suomennos on muita helppolukuisempi, on tämä helppolukuisuus saavutettu hahmojen välisen kielellisen variaation kustannuksella. Lindholm on leikitellyt yleispuhekielen eri asteilla ja rekistereillä, ja onkin selvää, että esimerkiksi Jimin puhetaapa eroaa huomattavasti kuninkaan puhettavasta. Analyysissä tarkasteltujen hahmojen puhettavat eivät kuitenkaan merkittävästi poikkea toisistaan, eikä niiden välillä ole helppo osoittaa selkeitä erottavia tekijöitä. Kuten jo aiemmin todettiin, Lindholmin suomennoksessa Huckleberryn puheenvuorot dialogissa ovat selvästi puhekielisempiä kuin Huckleberryn ääni kerronnassa. Vaikka tämä ero onkin selvästi huomattavissa, puhuu Huckleberry dialogissakin melko norminmukaista kieltä – ainakin verrattuna siihen, millaista kieltä Jim käyttää Lindholmin suomennoksessa. Kuten jo aiemmin todettiin, kuningas puhuu kaikissa kolmessa suomennoksessa melko norminmukaista kieltä, vaikka kaikissa suomennoksissa hänen kielenkäytöstään löytyy tarkemmassa analyysissä joitakin puhekielisiä piirteitä. Tyhjäntoimittajien puheessa Lindholm ei ole käyttänyt puhekielille tyypillisiä äännepiirteitä, mutta muita puheen illuusion piirteitä on kyllä käytetty runsaasti. Lindholmin suomennoksessa eri hahmojen välillä on siis kyllä kielellistä variaatiota, mutta erot eivät ole yhtä selkeitä kuin aiemmissa suomennoksissa. Tarkemmassa analyysissä niitä kuitenkin löytyy runsaasti, ja kenties Lindholm halusikin luoda puhujien välille vain hienovaraisia eroja.

6.5.3. Uudelleenkäännösten tarpeellisuus

Tutkimuksessa haluttiin myös pohtia, miksi *Adventures of Huckleberry Finn* käännetään aina vain uudelleen, ja onko uusin suomennos jollain tapaa edellisiä parempi. Kuten tämän tutkielman teoriaosuudessa todettiin, uudelleenkäännösten taustalla vaikuttaa yleensä useampi eri tekijä, joten suoraa vastausta tähän kysymykseen ei ole. Lindholmin suomennoksen kustantajan, Kustannusosakeyhtiö Siltalan mukaan tällä uudelleensuomennoksella juhlistetaan yhtiön 10-vuotisjuhlaa, joten väistämättä uudelleensuomennoksen taustalla on myös markkinointiin liittyviä syitä. On myös

huomattava, että kaikki suomennosversiot ovat eri kustantajalta, joten osaltaan kyseessä on suomalaisten kustantajien välinen valtataistelu. Tässä pohdinnassa keskitytään kuitenkin enemmän eri käännösten sisällön erityispiirteisiin liittyviin tekijöihin – ennen kaikkea niihin, jotka liittyvät murteiden ja puhekielen kääntämiseen.

Analysoidessani eri suomennoksissa käytettyjä puheen illuusion keinoja selvisi, että vaikka Lindholm on paikoitellen käyttänyt muita suomentajia huomattavasti vähemmän puheen illuusion keinoja, on Lindholmin suomennos huomattavasti helppolukuisempi erityisesti Jimin puheen osalta. Muiden hahmojen puheessa eri suomentajien välillä ei ole yhtä suuria eroja, mutta Lindholm on niissäkin tehnyt tekstistä sujuvampaa, vaikka onkin luonut myös puheen illuusiota useilla eri keinoilla. Kivimiehen suomennoksessa Jimin puhuman ”huonon suomen” vierasperäiset rakenteet, kielioppi- ja kirjoitusvirheet sekä suoraan käännetyt fraasit saattavat johtaa siihen, että lukeminen on raskasta ja lukija ei ehkä ymmärrä kaikkea. Myös Laineen suomennoksessa on samantapaisia ongelmia, sillä esimerkiksi lounaismurteille tyypillinen sanasto ei välttämättä ole tuttua kaikille suomea äidinkielenään puhuville. Lindholmin suomennoksessa on huomattavasti vähemmän monitulkintaisuuksia ja hankalia lauserakenteita. Tämä vaikuttaakin olevan yksi selkeimmistä syistä, miksi teos käännettiin taas uudelleen. Lindholmin suomennos toi markkinoille sellaisen käännösversion klassikkoteoksesta, joka saattaa houkutella laajempaa lukijakuntaa, sillä se on edeltäjiään helpompi lähestyä yleiskielisyytensä ansiosta.

Samalla kun Lindholmin suomennos on monella tapaa aiempia versioita helppolukuisempi, on se myös tietyllä tapaa ”neutraalimpi”. Tämä korostuu ennen kaikkea Jimin puheessa; Lindholmin suomennoksessa Jimin puhetapaa ei voi helposti yhdistää tiettyyn murrealueeseen tai sosiaaliseen asemaan, vaan Jimin käyttämät puheenomaisuudet vaikuttavat lukijan saamaan käsitykseen vain sen mukaan, millaisella rekisterillä Jim puhuu kieltä ja miten huoletona kielenkäyttö on. Lindholm (2018, 370) itsekin toteaa suomennoksensa jälkipuheessa, että ”[o]n aina ongelmallista kääntää vieraan kielen murretta suoraan suomalaiselle murrekartalle, koska silloin kotimaisen paikallisuuden leima helposti ylikorostuu leimallisesti ei-kotimaisessa kertomuksessa”. Kivimies ja Laine ovat tehneet suomennoksissaan erittäin rohkeita valintoja, joista romaanin henkilöhahmojen välinen kielellinen variaatio ja taustojen erilaisuus välittyy lukijalle. Heidän valintoihinsa liittyy kuitenkin myös ennakkoluuloja, jotka saattavat vääristää lukijan mielikuvaa. Esimerkiksi Kivimiehen suomennoksessa

Jim kuulostaa ulkomaalaiselta, joka ei osaa kieltä täysin sujuvasti, ja Laineen suomennoksessa hän puhuu vahvaa lounaismurretta, joka on Suomessa melko vahvasti leimallinen paikallismurre. Lindholmin valinta on melko neutraali, sillä hänen suomennoksensa lukija tuskin muodostaa vääränlaista kuvaa henkilöahmoista pelkän puhutavan perusteella.

Venutin (2004, 25–26) näkemyksen mukaan aiempien käännösten näennäiset puutteet vaikuttavat yleensä uudelleenkäännöksen tekemiseen. Tästä voidaan siis päätellä, että Lindholm oli mahdollisesti tietoinen aiempien käännösten saamasta kritiikistä, ja tiesi niiden olevan liian raskaslukuisia tai niissä käytettyihin murteisiin ja puhetapoihin liittyvän liikaa ennakko-oletuksia, jotka voisivat vääristää lukijan muodostamaa käsitystä eri hahmoista. Luonnollisesti aiempien suomennosten puutteiden tiedostaminen johtaa siihen, että uudelleensuomennoksessa pyritään välttämään samojen virheiden tekeminen.

7. LOPUKSI

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää, millaisia eri ratkaisuja eri suomentajat ovat tehneet kääntäessään murteita ja puhekielisyyksiä. Sen lisäksi halusin selvittää, miten eri suomentajat ovat onnistuneet luomaan hahmojen välistä kielellistä variaatiota käännösversioissaan. Tutkimusaineistona käytin Mark Twainin romaanin *Adventures of Huckleberry Finn* kolmea uudelleensuomennosta. Tutkimuksen kohteiksi valikoituivat Kivimiehen suomennos vuodelta 1927, Laineen suomennos vuodelta 1972 sekä Lindholmin suomennos vuodelta 2018. Pohdin myös, miksi tämä klassikkoteos suomennetaan aina vain uudelleen.

Valitsin tutkimusaineistoni, koska alkuteoksen murteet sekä kielellinen variaatio loivat suomentajille haasteen, joka on ratkaistu eriaikaisissa suomennoksissa hyvin erilaisilla tavoilla. Kuten Tiittula ja Nuolijärvi (2013, 244) toteavat, murteiden kääntämistä pidetään lähes mahdottomana tehtävänä, sillä kaikki murteet ovat sidoksissa maantieteelliseen alueeseen, ja niihin liittyy aina omat ennakkoasenteensa. Tähän käännösongelmaan ei ole olemassa yksiselitteistä ratkaisua tai ohjeistusta. Parhaimmillaankin kääntäjä voi siis vain pyrkiä ymmärtämään, mitä kirjailija halusi välittää käyttämällä murteita, ja löytää keinot tämän välittämiseen myös käännöksessä. Twain käytti teoksessaan erilaisia murteita, jotta hahmot erottuisivat toisistaan myös puhetavoiltaan. Tässä tapauksessa puhekielen piirteet eivät selvästikään ole pelkkä tyylikeino, vaan kirjailija halusi hyödyntää puhekieltä henkilöhahmojen karakterisaatioissa ja kielellisen variaation luomisessa.

Tutkimuksessa saatiin selville, että kaikissa kolmessa suomennoksessa on käytetty puheen illuusion keinoja melko monipuolisesti. Kivimiehen suomennoksessa Jim puhuu stereotyyppisesti ulkomaalaisen puhumaa kieltä, jossa englannin kielen vaikutuksen ja kielioppivirheiden lisäksi on käytetty myös runsaasti puheen illuusion keinoja. Kivimiehen suomennoksessa muiden hahmojen puheessa on kuitenkin melko vähän puheenomaisuuksia, ja ne, joita on käytetty, vastaavat englanninkielisessä alkuteoksessa käytettyjä keinoja. Laineen suomennoksessa puolestaan on käytetty kaikkien hahmojen puheessa paljon puheen illuusion keinoja, ja ne erottuvat tekstistä selkeästi. Jimin puheessa Laine on jopa päättänyt käyttää lounaimurteita. Myös Lindholm on käyttänyt kaikkien hahmojen puheessa melko paljon puheen illuusion keinoja, mutta vain sellaisia kielen piirteitä, jotka ovat tyyppillisiä yleispuhekielelle. Vaikka Lindholm ei ole käyttänyt suomennoksessaan tiettyyn ihmisryhmään tai

alueeseen liitettävää puhetapaa tai murretta, on hän onnistunut tuomaan suomennokseensa kiitettävästi puhekielisyyksiä.

Tämän tutkimuksen tulosten perusteella on kuitenkin vaikea määritellä yksiselitteisesti, onko joku suomennoksista muita selkeästi puhekielisempi. Tutkimuksessa selvitettiin, mitä puheen illuusion keinoja eri suomentajat ovat käyttäneet suomennoksissaan, mutta näitä on haastavaa vertailla objektiivisesti. Esimerkiksi puheenomaiset äänne- ja muotopiirteet erottuvat tekstistä selvimmin, mutta pelkästään niiden käyttö ei riitä tekemään tekstistä aidosti puhekielistä, vaan puheenomaisuuden pitäisi näkyä myös muilla kielen tasoilla.

Kaikissa suomennoksissa on myös jollain tapaa onnistuttu välittämään kielellistä variaatiota. Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa erityisesti Jimin puhetapa erottuu muiden hahmojen puheesta selkeästi, mikä olikin Twainin alkuteoksessa yksi murteiden käytön tärkeimmistä tavoitteista. Käyttämällä yleispuhekielen eri asteita myös Lindholm on onnistunut luomaan henkilöhahmojen puhetapojen välille selkeitäkin eroja. Puhekielisyyt ja kielellinen variaatio eivät kuitenkaan ole Lindholmin suomennoksessa yhtä suurena roolissa kuin Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa.

Aineistoni analyysin perusteella voidaan päätellä, että erityisesti puhujakohtaisen kielellisen variaation välittäminen suomennoksissa on melko haastavaa ilman, että suomennoksessa hyödynnetään esimerkiksi kohdekielen paikallismurteita. Vaikka Lindholmin suomennoksessa tehdyillä valinnoilla on onnistuttu välttämään puheen liiallinen leimallisuus, puhujien välinen kielellinen variaatio on erittäin hienovaraista, ja lukijan voikin olla vaikea huomata merkittäviä eroja eri hahmojen puheen välillä. Kivimiehen ja Laineen suomennoksissa puolestaan erityisesti tummaihoisen orjan, Jimin, puhe eroaa selkeästi muiden hahmojen puheesta, vaikka heidän suomennoksissaan käyttämien puhetapojen leimallisuus saattaakin olla muilta osin ongelmallista.

Vaikka aikaisemmissa suomennoksissa on hyvät puolensa, on uusi Lindholmin suomennos tervetullut lisää Mark Twainin klassikkoteoksen suomennosvalikoimaan. Sen lisäksi, että Lindholmin suomennoksessa ei ole käytetty murteita tai puhekielisyyksiä, joihin liittyisi ennakkoluuloja tai asenteita, on teksti myös huomattavasti aiempia suomennoksia helppolukuisempaa. Lindholmin suomennoksessa itse tarina pääsee oikeuksiinsa, ja kielellinen variaatio on vain lukijaa piristävää

tyylillinen yksityiskohta. Sujuvan kielenkäytön ansiosta Lindholmin suomennos tuleekin varmasti houkuttelemaan uusia lukijoita.

Tämän tutkimuksen tuloksia voisi mahdollisesti hyödyntää tulevissa jatkotutkimuksissa syventymällä siihen, miten eri suomentajat ovat onnistuneet karakterisoimaan eri henkilöhahmoja puheen illuusion keinoilla. Twainin alkuteoksessa kielellä ja kielen variaatiolla on suuri merkitys siinä, millaisen kuvan lukija muodostaa eri hahmoista ja miten puhujien erot korostuvat dialogissa. Mahdollisia muita jatkotutkimuksen aiheita tarjoavat myös teoksen *Adventures of Huckleberry Finn* muut suomennokset; tämän tutkimuksen ulkopuolelle jätettiin sekä ensimmäinen käännösversio että kaksi lyhennettyä versiota.

Tähän asti *Adventures of Huckleberry Finn* on suomennettu uudelleen melko säännöllisesti muutaman vuosikymmenen välein. Jos teoksesta ilmestyy vielä uusia suomennoksia, olisi mielenkiintoista nähdä, miten niissä tuodaan esiin hahmojen välistä kielellistä variaatiota. Kuten tämän tutkimuksen johtopäätökset osoittivat, tämän romaanin suomennoksessa haasteita asettaa ennen kaikkea se, miten suomentajat löytävät tasapainon puheen illuusion, kielellisen variaation sekä luettavuuden välillä.

Aineisto

- Twain, Mark 1885. *Adventures of Huckleberry Finn*. Charles L. Webster and Company, New York.
- 1927. *Huckleberry Finnin seikkailut*. Suom. Yrjö Kivimies. WSOY, Porvoo.
- 1972. *Huckleberry Finnin seikkailut*. Suom. Jarkko Laine. Otava, Helsinki.
- 2018. *Huckleberry Finnin seikkailut*. Suom. Juhani Lindholm. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki.

Lähteet

- 375 humanistia – Helsingin yliopiston humanistinen tiedekunta 2014. *Juhani Lindholm*. [Verkkajulkaisu. Viitattu 6.4.2020.] Saatavissa: <https://375humanistia.helsinki.fi/humanistit/juhani-lindholm>.
- Assis Rosa, Alexandra 2012. Translating Place: Linguistic Variation in Translation. – *Word and Text II* (2), s. 75–97.
- Berman, Antoine 1990. La Retraduction comme espace de traduction. – *Palimpsestes* 13 (4), s. 1–7.
- Berman, Antoine 2004. Translation and the Trials of the Foreign. – *The Translation Studies Reader*, s. 276–89. Toim. Lawrence Venuti. Routledge, London.
- Brownlie, Siobhan 2006. Narrative Theory and Retranslation Theory. – *Across Languages and Cultures* 7 (2), s. 145–170.
- Carkeet, David 1979. The Dialects in Huckleberry Finn. – *American Literature* 51 (3), s. 315–332.
- Deane-Cox, Sharon 2014. *Retranslation. Translation, Literature and Reinterpretation*. Bloomsbury Academic, London.
- Desmidt, Isabelle 2009. (Re)translation Revisited. – *Meta* 54 (4), s. 669–683.
- Du Nour, Miryam 1995. Retranslation of Children’s Books as Evidence of Changes in Norms. *Target* 7 (2), s. 327–346.
- Fennica – Suomen kansallisbibliografia. [Viitattu 6.4.2020.] Saatavissa: <https://kansalliskirjasto.finna.fi/>.
- Gambier, Yves 1994. La Retraduction, retour et détour. – *Meta* 39 (3), s. 413–417.
- Halliday, M. A. K. 1986. *Spoken and written language*. Deakin University, Burwood.
- Helin, Irmeli 2005. Kääntäjä ja yhteiskunta: Uudelleenkääntämisen yhteiskunnallinen viitekehys. – *Kielen matkassa multimediaan: Näkökulmia kääntämisen tutkimiseen ja opiskelemiseen*, s. 145–164. Toim. Hilikka Yli-Jokipii. Helsingin yliopiston käännöstieteen laitos, Helsinki.
- Hiidenmaa, Pirjo 2005. Näkökulmia yleiskieleen. – *Kielikello* 4. [Verkkolehti. Viitattu 27.3.2020.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/nakokulmia-yleiskieleen>.
- Huhta, Veli-Matti 2018. Yötä, vettä ja valoa – niistä on klassikot tehty. – *Kiiltomato*. [Verkkajulkaisu. Viitattu 2.3.2020.] Saatavissa: <https://kiiltomato.net/mark-twain-huckleberry-finnin-seikkailut/>.
- Koskinen, Kaisa – Paloposki, Outi 2010. Retranslation. – *Handbook of Translation Studies* 1, s. 294–298. Toim. Yves Gambier & Luc van Doorslaer. John Benjamins, Amsterdam.

- Koskinen, Kaisa – Paloposki, Outi 2015. *Sata Kirjaa, Tuhat Suomennosta: Kaunokirjallisuuden Uudelleenkääntäminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kujamäki, Pekka 2001. Finnish comet in German skies: Translation, retranslation and norms. – *Target* 13 (1), s. 45–70.
- Kulonen, Ulla-Maija 1990. Miten suomalaiset kiroilivat ennen kristinuskoa? – *Kielikello*, 1. [Verkkolehti. Viitattu 7.3.2020.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/miten-suomalaiset-kiroilivat-ennen-kristinuskoa>.
- Larjavaara, Matti 1999. Kieli, kohteliaisuus ja puhuttelu. – *Kielikello*, 2. [Verkkolehti. Viitattu 7.3.2020.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/kieli-kohteliaisuus-ja-puhuttelu>.
- Leary, Lewis 1960. *Mark Twain*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Lehikoinen, Laila 2005. *Suomea ennen ja nyt: Suomen kielen kehitys ja vaihtelu*. Finn Lectura, Tampere.
- Li, Janje 2013. A General Review of Existing Retranslation Study. – *Theory and Practice in Language Studies* 3 (10), s. 1098–1912.
- Lindholm, Juhani 2018. *Huckleberry Finn ja vapauden kaiho*. Teoksessa Twain, Mark 2018. *Huckleberry Finnin seikkailut*. Suom. Juhani Lindholm. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki.
- Long, E. Hudson 1957. *Mark Twain handbook*. Hendricks House, New York.
- Mielikäinen, Aila 2001. Kirjoitettua murretta. – *Kielikello* 4. [Verkkolehti. Viitattu 7.3.2020.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/kirjoitettua-murretta>.
- Nevalainen, Sampo 2003. Käännöskirjallisuuden puhkielisyksistä – kaksinkertaista illuusiota? – *Virittäjä* 1, s. 2–26.
- Paloposki, Outi – Koskinen, Kaisa 2010. Reprocessing texts. The fine line between retranslating and revising. – *Across Languages and Cultures* 11 (1), s. 29–49.
- Pyysalo, Joni 2015. Laine, Jarkko. – *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Studia Biographica 4*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. [Verkkojulkaisu. Viitattu 25.4.2020.] Saatavissa: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-004930>.
- Ramos Pinto, Sara 2009. How Important Is the Way You Say It?: A Discussion on the Translation of Linguistic Varieties. – *Target* 21 (2), s. 289–307.
- Santamaría Ciordia, Leticia 2012. The stylistic idiosyncrasy of Almodóvar's speech and its influence on the target text. Analysis of some translation strategies for rendering social dialects in the Polish version of the film "Volver" (2006). – *Studia Romanica Posnaniensia* 39 (2), s. 57–70.
- Sorvali, Irma – Häkkinen, Kaisa 2007. Kieli muuttuu, entä käännöskieli? – *Suomennokirjallisuuden historia II*, s. 376–386. Toim. H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki. SKS, Helsinki.
- Tahir Gürçağlar, Şehnaz 2009. Retranslation (s.v.). – *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*, s. 484–489. Routledge, London.
- Tiittula, Liisa – Nuolijärvi, Pirkko 2013. *Puheen Illuusio Suomenkielisessä Kaunokirjallisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Vanderschelden, Isabelle 2000. Why Retranslate the French Classics? The Impact of Retranslation on Quality. – *On Translating French Literature and Film II*, s. 1–18. Toim. Myriam Salama-Carr. Rodopi, Amsterdam.

- Venuti, Lawrence 2004. Retranslations: The creation of value. – *Bucknell Review* 47 (1), s. 25–38.
- Whitman-Linsen, Candace 2001. Cloning Cultures: The Return of the Movie Mutants. – *La traducción en los medios audiovisuales*, s. 143–157. Toim. Frederic Chaume & Rosa Agost. Universitat Jaume I, Castelló de la Plana.
- VISK (Iso suomen kielioppi verkossa). Auli Hakulinen (päätoim.). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. [Verkojulkaisu. Viitattu 25.4.2020.] Saatavissa: <http://scripta.kotus.fi/visk>.
- Yu, Jing 2017. Translating ‘others’ as ‘us’ in Huckleberry Finn: dialect, register and the heterogeneity of standard language. – *Language and Literature* 26 (1), s. 54–65.
- Zhang, Jinfeng 2013. Translator's Horizon of Expectations and the Inevitability of Retranslation of Literary Works. – *Theory and Practice in Language Studies* 3 (8), s. 1412–1416.

ENGLISH SUMMARY

Translating Dialects: An Analysis of Three Finnish Translations of Mark Twain's *Adventures of Huckleberry Finn*

Introduction

Dialects can be of great importance for characterisation, but they pose a huge challenge for the translator, because it is impossible to transfer them from one language to another. This is so because there are prejudices attached to every dialect in the source culture, and it is impossible to find a completely equivalent dialect in the target culture. For the complexity and variety of dialect systems in different cultures, there is no general guidelines on how dialects should be translated. The best advice that could be given to translators is that they should interpret what the author wanted to express by using dialects and then find ways to transmit that meaning in the target language.

The dialects used in Mark Twain's classic novel, *Adventures of Huckleberry Finn*, have posed a great challenge to translators in Finland as well. Twain used several different dialects of English, and over the years, six translators have attempted to transmit them in their Finnish translations. It is no surprise that there are great differences between all these translations. For the analysis of this study, I have chosen three of these translations: the translations of Yrjö Kivimies (1927), Jarkko Laine (1972), and Juhani Lindholm (2018).

The aim of this study is to find out in what ways these translations have created the illusion of speech and how they have managed to preserve the source text's linguistic variety in the translations. I will also address the reasons behind the new translation of this classic novel in 2018.

Retranslation

For the purposes of this study, a retranslation is defined as the second or later translation of the same source text to the same target text (Koskinen & Paloposki 2010). This definition is suitable for the context of this study, but it does not consider the challenges to distinguish retranslations from edited versions or versions aimed at a different audience or purpose. Sometimes two or more translations are published simultaneously, in which case the differences between the different translations are not caused by the

passing of time, but by other factors (Koskinen & Paloposki 2015, 9). It can also be difficult to separate retranslations from edited versions (Paloposki & Koskinen 2010, 44).

A retranslation's quality is always closely connected to the context where it was published. As Janje Li (2013, 1911) explains, an ideal translation can only exist in a specific time, place, and situation. A translation is always influenced by several different factors, such as the purpose of the translation, the norms that govern it and the target audience of the translation. (Desmidt 2009, 670) These external factors are constantly evolving, and as a translation's quality is relative to how it corresponds to these external factors, a translation can eventually become outdated or unfit for its purpose. In a situation like this, a need for a retranslation arises. Thus, a retranslation aims to correspond to the requirements of a changing culture, when the previous translation is, for some reason, not considered acceptable anymore.

Translation quality is always influenced by external factors, but the active role of the translator should not be forgotten. Irma Sorvali and Kaisa Häkkinen (2007, 386) point out that the translator always interprets the source text based on their own principles, views, and aspirations. Retranslations are also naturally affected by the previous translations; as Isabelle Vanderschelden (2000, 8) states, the translator is usually aware of the shortcomings of the previous translations and the criticism that the previous translations have received. The translator can thus avoid the same mistakes in the retranslation.

Spoken Language in Translated Literature

Standard language is a form of language that follows generally accepted norms set by the language community. It is a form of language that all speakers of the language can understand. (Lehikoinen 2005, 90) However, as Alexandra Assis Rosa (2012, 83) points out, standard language should not be considered a neutral form of the language, as it is a prestigious form of language, and usually carries positive socio-cultural value. In Finnish, the standard form of the language can be further divided into the written and spoken forms of the standard (Nevalainen 2013, 3). The spoken standard does not follow all the norms of the written language, but it also does not have clearly dialectal features. However, the spoken form of standard Finnish can have features that used to be characteristic to a specific local dialect, and their use has since then generalised.

(Hiidenmaa 2005) This spoken form of standard Finnish cannot be strictly defined, as there may be a lot of variation based on the speaker's age, social class, education, etc. Dialects, on the other hand, are a form of language of a certain geographical area, and they tend to have some distinct vocabulary and grammatical features of their own. (Lehikoinen 2005, 91)

According to Assis Rosa (2012, 77), linguistic variation exists in every language. Languages change over time, so there can be a lot of differences in how people of different generations use the language. Linguistic variation is also common between people from different geographical areas, social groups, professions, etc. In addition to linguistic variation between different people, there can also be linguistic variation in the speech of the same person depending on the situation. M. A. K. Halliday (1986, 44) has divided linguistic variation into social and functional variation: social variation refers to a person's dialect, i.e. what connects them to their social environment, and functional variation refers to the register of speech, which is more context-related.

However, Assis Rosa (2012, 82) highlights that linguistic variation in literature does not directly correspond to linguistic variation in real speech. In literature, the author uses linguistic variation as a tool of characterisation based on sociolinguistic stereotypes. Sampo Nevalainen (2003, 4) points out that linguistic variation also functions as a tool to create an illusion of authentic speech. Spoken language and dialects are of high importance in creating such linguistic variation, but Jing Yu (2017, 56) also highlights the importance of standard language in such cases. Linguistic variation only exists if the non-standard forms of language can be mirrored against standard language.

As discussed earlier, the use of spoken language and linguistic variation can be a powerful tool in literature. However, Nevalainen (2003, 4) highlights the importance of readability. Features that create the illusion of speech can be very useful, but they can also make the text difficult to read or to understand. That is why the author should always be careful and seek to find a balance between the readability of the text and the effect of spoken language and linguistic variation.

Linguistic variation and non-standard forms of language can clearly be powerful tools in literary texts. However, in the context of translation, they can pose

great challenges to the translator. Tiittula and Nuolijärvi (2013, 238) point out that dialect systems are different in every language, and so are the features of spoken language. In translation theory, translating dialects has generally been considered a near-impossible task, because every dialect is associated to a unique set of prejudices, ideas and stereotypes (Tiittula & Nuolijärvi 2013, 244). Therefore, it is not possible to replace the dialects used in the source text with dialects of the target language in the translation, as the information included in the dialect would never be fully equivalent to the dialect of the source text.

Translating more general features of spoken language, however, may not cause such problems. Usually, in a language there are ways to create an illusion of speech even in writing. These are features that can transmit information about things such as the speaker's social class or age. This is also the case with the Finnish language, as there are many possibilities to present spoken language and different registers in text.

Analysis

Analysing the illusion of speech in three Finnish translations of Mark Twain's novel *Adventures of Huckleberry Finn* offered an interesting task, as there is plenty of linguistic variation in the source text. Mark Twain specified in the preface of his novel that he used three dialects and four different varieties of one of these dialects. This has posed a great challenge for the translators, and it is the reason why all the various translations have a very distinct style.

The novel has been translated into Finnish a total of six times. For my research, I have selected the translations of Kivimies (1927), Laine (1972) and Lindholm (2018), because there are some major differences in the choices made by these translators. From these three translations, I further selected four characters' speech for closer inspection: the main characters, Huckleberry Finn and Jim, and two types of side characters, the king and the loafers of Bricksville. My main interest was in the ways that the different translators have created the illusion of speech in the speech of these characters. I also considered important to think about how the elements of spoken language affect the readability and fluency of the text. In addition to this, I wanted to find out how the translators have managed to transmit the source text's linguistic variation in their translations.

To be able to answer these questions, I have classified the features of spoken language in four categories: phono-morphological, lexical, syntactic, and other features typical for spoken language. These categories are based on the research of Tiittula & Nuolijärvi (2013). I analysed these features in all three translations, and by comparing the findings, I was also able to draw conclusions on the linguistic variation within the translations. The results of the analysis also gave grounds to determine some of the reasons that lead to yet another Finnish retranslation of this novel.

Results and Discussion

The analysis of my research material showed that all three translators have used a wide variety of different features of spoken language. In the translation of Kivimies (1927), Jim speaks Finnish in a way that a foreigner could stereotypically be expected to speak the language. In addition to grammatical errors and influence of English structures, there are also features that are very typical for Finnish spoken language. However, in the speech of the other characters included in the research material, Kivimies has used less of such features of spoken language. The translation of Laine (1972), on the other hand, is the one where most features of spoken language were found. In Laine's translation, Jim speaks a local dialect from southwestern Finland, and there is also a large variety of different features of spoken language in the speech of the other characters included in the research material. The translation of Lindholm (2018) differs from the earlier ones in many aspects. Even though Lindholm has also created the illusion of speech in many ways on all levels of the language, he has not used features that would be typical to any specific area or group of people. Instead, Lindholm has created the illusion of speech by using different degrees of the Finnish spoken standard language.

All the translators have managed to create some linguistic variation between different characters. Especially in the translations of Kivimies and Laine, Jim's way of speaking can easily be distinguished from the other characters, and this was indeed one of the major reasons why Mark Twain used so many different dialects in his novel. Jim's character is very different from the other characters of the book; he is a slave, he has no education, and he is treated very differently from the white characters of the novel. Therefore, Jim's speech should be the one to stand out the most for its vernacular features. Lindholm has also managed to create some linguistic variation

between the characters, even though the differences are not as noticeable as in the previous translations.

Based on the analysis of my research material, transmitting linguistic variation in translations can be challenging if no local dialects or sociolects are used. Lindholm has avoided the unnecessary prejudices related to dialects or slangs, but the linguistic variation in his translation is very subtle, and the differences might not be noticeable to the reader. However, the choices made in the translations of Kivimies and Laine also have their issues, even though Jim's speech is clearly distinguishable from the other characters. Their choices are associated with numerous prejudices that can cause certain bias in the reader's image of the character.

After nearly 50 years since the last translation of *Adventure of Huckleberry Finn*, Lindholm's retranslation was a welcome addition to the selection. In addition to the fact that no prejudices are associated with the features of spoken language that Lindholm used, his translation is also much easier to read than the previous translations. In the translations of Kivimies and Laine, the use of broken Finnish and dialects has its functions, but it does not always offer a smooth reading experience. At times, the language use in these earlier translations can even distract the reader from the story itself. In Lindholm's retranslation, the story itself stands out, while the features of spoken language and the linguistic variation are a mere stylistic choice.

All three translations included in this study clearly have their merits and their shortcomings. The translators have created an illusion of speech, though the degree of it depends on the character in question. There is also linguistic variation between the characters in all three translations, even though in Lindholm's translation this is more subtle than in the other two translations. Lindholm has perhaps managed to create a more reader-friendly and neutral translation of a classic novel, but this has been done on the expense of linguistic variation. Kivimies and Laine have been criticised over the years for the use of local dialects and sociolects that carry a lot of cultural charge, but they have also succeeded in transmitting the linguistic variation of the source text perhaps better than Lindholm.